

AHMED GAZİ BEY'İN İNŞA ETTİRDİĞİ VE ONA ATFEDİLEN YAPILARDAKİ TAÇKAPILAR VE GİRİŞ AÇIKLIKLARI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME*

AN EVALUATION OF THE PORTALS AND ENTRANCE OPENINGS IN THE STRUCTURES BUILT BY AND ATTRIBUTED TO AHMED GAZİ BEY

Fulya AKINCI**

Gökben AYHAN***

ÖZ

Menteşeoğulları Beyliği'nin önemli yöneticilerinden biri olan Ahmed Gazi Bey, inşa ettirdiği eserlerle dönemin kültürel mirasına büyük katkılar sunmuştur. Beçin Ahmed Gazi Medresesi ile Milas Ahmed Gazi Camii'nin taçkapıları üzerine yerleştirilmiş kitabelerinden söz konusu yapıları onun yaptırdığı öğrenilmektedir. Bununla birlikte Ahmed Gazi'nin, Eski Çine Ahmed Gazi Camii ve Balat Ahmed Gazi Zaviyesi'nin banisi olduğu kabul edilmektedir. Milas Ahmed Gazi Camii'nde giriş açıklıklarıyla beraber bir taçkapı inşa edilmiştir. Eski Çine Ahmed Gazi Camii'nde sadece giriş açıklıkları bulunurken, Beçin Ahmed Gazi Medresesi ve Balat Ahmed Gazi Zaviyesi'nde ise taçkapı örnekleri yer almaktadır. Yapıların taçkapıları ve giriş açıklıkları düz lentonun yanı sıra basık veya sivri kemerli olmak üzere farklı biçimlerde tasarlanmıştır. Beçin Ahmed Gazi Medresesi'nin eyvan biçiminde tasarlanan taçkapısı, abidevi boyutuyla Anadolu Selçuklu mimarisine bağlanırken; sivri kemer demetiyle Akdeniz Havzası'nda Kıbrıs, Rodos, Suriye, Mısır ve İtalya'daki Gotik yapılarla benzerlik göstermektedir. Milas Ahmed Gazi Camii'nin taçkapısı da eyvanı anımsatan formuyla Anadolu Selçuklu mimariyle paralellik göstermektedir. Yapıların taçkapıları, sergilediği bahsi geçen özelliklerle Menteseoğulları ve Beylikler dönemine damgasını vuran örneklerdendir. Balat Ahmed Gazi Zaviyesi'nin taçkapıları kısmen ayakta olup anıtsal boyutlarda tasarlanmışlardır. Söz konusu unsurlarda inşa malzemesi olarak mermer, kesme

* Bu makale, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı'nda, Prof. Dr. Gökben Ayhan danışmanlığında Fulya Akıncı tarafından gerçekleştirilen "Menteşeoğulları Beyliği Mimarisinde Giriş Açıklıkları ve Taçkapılar" başlıklı yüksek lisans tezinden geliştirilerek üretilmiştir. Ayrıca bu yüksek lisans tezi 23/152/19/5/3 numaralı proje ile Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Birimi tarafından desteklenmiştir. Makalede giriş açıklıkları ve taçkapılar üzerinde yer alan kitabelerin okunmasında emeği geçen Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'nden Doç. Dr. Yunus İnce'ye; giriş açıklıkları ve taçkapıların çizimlerini yapan Uzman Sanat Tarihçi Ümmühan Demirayak'a teşekkür ederiz.

** Uzman Sanat Tarihçi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Mezunlu, Muğla.

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0007-7677-5119> ♦ E-mail: fulyaakinci20@gmail.com

*** Prof. Dr., Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü, Muğla.

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3749-5900> ♦ E-mail: gokbenayhan@mu.edu.tr

taş, moloz taş ve tuğla kullanılmıştır. Ayrıca devşirme mermer ve blok taşlar da tercih edilmiştir. Bu yapıların taçkapıları ve giriş açıklıkları, bölgenin mimari gelişiminde önemli rol oynamakla birlikte sanatsal bağlamda da dikkat çekmektedir. Menteşeoğulları Beyliği'nin mimari eserleri arasında Ahmed Gazi Bey'in yaptırdığı ve ona atfedilen yapılardaki taçkapılar ve giriş açıklıkları ilk kez doğrudan bu çalışma bağlamında incelenmiş olup Türk-İslam Sanatı içerisindeki yeri tespit edilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Menteşeoğulları Beyliği, Ahmed Gazi, Mimari, Taçkapı, Giriş Açıklığı*

ABSTRACT

Ahmed Gazi Bey, one of the important rulers of the Menteşeoğulları Principality, made great contributions to the cultural heritage of the period with the works he built. It is learned from the inscriptions placed on the portals of Beçin Ahmed Gazi Madrasa and Milas Ahmed Gazi Mosque that he had these structures built. However, it is accepted that Ahmed Gazi built the Eski Çine Ahmed Gazi Mosque and Balat Ahmed Gazi Zawiya. The inscriptions on the portals of Beçin Ahmed Gazi Madrasa and Milas Ahmed Gazi Mosque appear as historical records showing the identity, construction date and patron of the buildings. A portal was built along with the entrance openings in the Milas Ahmed Gazi Mosque; there are entrance openings in the Eski Çine Ahmed Gazi Mosque and examples of portals can be seen in the Beçin Ahmed Gazi Madrasa and the Balat Ahmed Gazi Zawiya. These architectural elements belonging to the buildings in question vary with their location, form, material and ornamentation features. For example, while the portals of this period were built in a projecting form, the entrance openings placed in the north, east and west directions of the mosques were built on the same plane as the main walls. The portals and entrance openings of the buildings were designed in different shapes, including flat lintels as well as flat or pointed arches. The portal of Beçin Ahmed Gazi Madrasa, designed in the form of an iwan, connects to Anatolian Seljuk architecture with its monumental size; with its bunch of pointed arches, it is similar to the Gothic structures in Cyprus, Rhodes, Syria, Egypt and Italy in the Mediterranean Basin. The portal of Milas Ahmed Gazi Mosque also shows similarity with Anatolian Seljuk architecture with its form reminiscent of an iwan. The portals of the buildings are among the examples that left their mark on the Menteşeoğulları and Principalities period with the mentioned features. The opening of the portal of Beçin Ahmed Gazi Madrasa to the south has made its facade more prominent. On the other hand, although the portals opening in two directions in a single space of the Balat Ahmed Gazi Zawiya have been greatly damaged, it is understood from the ruins that have survived to the present day that they were built on a monumental scale. These portals have a remarkable feature among the structures in the zawiya group. Marble, cut stone, rubble stone and brick were used as construction materials in these elements. In addition, marble and block stones were preferred as spolia materials. The portals and entrance openings of these structures play an important role in the architectural development of the region and are also of notable importance in terms of artistic value. Among the architectural works of the Menteşeoğulları Principality, the portals and entrance openings of buildings constructed by or attributed to, Ahmed Gazi Bey were directly examined for the first time in the context of this study and was made to elucidate their place within Turkish-Islamic art.

Keywords: *Menteşeoğulları Principality, Ahmed Gazi, Architecture, Portal, Entrance Opening*

Giriş

Anadolu Selçukluları döneminden itibaren İslam ülkesi hâline gelen¹ Antik dönemde Karya denilen Menteşe bölgesi², Anadolu Selçuklu Devleti'ne tabi olan ve onların yıkılmasından sonra bu bölgede bağımsızlığını ilan eden Menteşeoğulları Beyliği'nin kurucusu³ Menteşe Bey'den ismini almıştır⁴. 1261 yılında kurulan bu beylik⁵, Batı Anadolu Bölgesi'nde yoğun inşa faaliyetleri bakımından dikkat çekmektedir. Askeri ve siyasi gücüyle döneminde etkisi büyük olan Menteşeoğulları (1261-1426)⁶, sanatsal ve mimari açıdan da dönemin kültürel gelişimine önemli katkılarda bulunmuşlardır⁷. Bu süreçte cami, medrese, han, hamam ve türbe gibi birçok farklı yapı türlerinde mimari eserler verilmiştir. Beyliğin dinî ve sosyal işlevlere sahip yapıları, dönemin mimari anlayışını ve yerel kültürünü yansıtmıştır. Öte yandan inşa ettikleri yapılar hem beyliğin karakteristik özelliklerini barındırırken hem de Anadolu Selçuklu mimari geleneğinden de izler taşımaktadır.

Menteşeoğulları dönemine ait bazı yapılar, beyliğin hâkimiyeti döneminde söz konusu bölgede inşa edilmişken; diğerleri ise beyliğin hâkimiyetini sürdürdüğü coğrafyada, maddi ve siyasi gücü elinde bulunduran beyler tarafından yaptırılmıştır⁸. Menteşeoğulları beylerinden sırasıyla Orhan Bey (1344-1345 öncesi?), İbrahim Bey (1360 öncesi?), Ahmed Gazi Bey (ölümü 1391) ve İlyas Bey (1421-1424) kendi dönemlerinde yapılar inşa ettirmişlerdir⁹. Bunlar arasında Ahmed Gazi Bey, 14. yüzyılın sonlarında Menteşeoğulları Beyliği'nin önemli yöneticilerinden biri olarak tarihte yerini almıştır. Buna karşın Ahmed Gazi Bey'in hâkimiyet süresi, Menteşeoğulları Beyliği'nin parçalanma sürecine denk gelmiştir; zira İbrahim Bey'in vefatından sonra (1360?)¹⁰ onun toprakları oğulları Ahmed Gazi Bey, Musa Bey ve Mehmet Bey arasında paylaşılmasıyla beylik zayıflamaya başlamıştır¹¹. Ahmed Gazi Bey başta Fethiye (Meğri) ve Marmaris ile birlikte güney sahil bölgelerinde hüküm sürmüştür¹². Sonrasında Mazın, Bodrum, Köyceğiz, Bozüyük, Datça, Eskihisar ve çevresini de yönetmeye başlamıştır¹³. Ayrıca Ahmed Gazi Bey, kardeşi

1 Hakses, 1999, 17.

2 Mete, 2004, 150.

3 Yavuz, 2020, 32.

4 Çakmak, 2013, 11.

5 Duran, 1995, 86.

6 Wittek, 1999, 24-102; Duran, 1995, 86.

7 Pektaş, 2021, 79. Menteşeoğulları Beyliği, inşa ettikleri birçok yapının yanı sıra edebi şahsiyetlere de destek vererek çeşitli dillerdeki eserleri Türkçe'ye çevirtmişlerdir. Detaylı bilgi için bk. Wittek, 1999, 115, 116; Varlık, 2006, 151.

8 Duran, 1995, 360.

9 Wittek, 1999, 177.

10 Wittek, 1999, 74.

11 Emecen, 2011, 34.

12 Uzunçarşılı, 1969, 76; Wittek, 1999, 74.

13 Duran, 1995, 88.

Musa Bey'in ölümü (1375'ten önce?) üzerine onun egemenliğindeki Beçin (Peçin) ve Milas'ı hâkimiyeti altına alarak¹⁴ "Uluğ Bey" unvanının yeni sahibi olmuştur¹⁵.

Ahmed Gazi Bey, Menteşeoğulları döneminde güçlü bir donanma kurarak Rodos ve Kıbrıs adalarına seferler düzenlemiştir¹⁶. Bu başarılı seferler sonucunda Ahmed Gazi Bey, "Gazi", "Sultanü's Sevahil", "Emîr-i muazzam", "Emîr-i Kebir", "Murabıt", "Emîr-i muazzam", "Sultan-ı mülûk-ü'l Arap ve'l-Acem" gibi unvanlarla anılmıştır¹⁷. Bastırdığı paralarda "Gazi" unvanını kullanmakla birlikte Beçin'de inşa ettirdiği medresenin kitabesinde "Sahillerin Sultanı" unvanına ve "Taceddin" mahlasına yer vermiştir¹⁸.

Ahmed Gazi Bey, kendinden önceki dönemlerdeki Venedikliler ile yapılan ticari antlaşmaları da yenilemiştir¹⁹. Ayrıca Osmanlılarla ilişkilerini güçlendirmeye çalışmıştır²⁰. Ahmed Gazi Bey, daha bey olmadan nasıl bir yol izleyeceğini önceden planlamıştır²¹. Askeri gücü ile tanınan Ahmed Gazi, döneminde deniz seferleri düzenleyerek bölgedeki rakiplerine karşı üstünlük sağlamaya çalışmıştır²². Böylece Menteşeoğulları Beyliği'nin topraklarını koruma ve genişletme amacı gütmüştür.

Ahmed Gazi Bey, saltanatı döneminde farklı bölgelerde imar faaliyetleri gerçekleştirmiştir. Cami, medrese, zaviye, han, hamam vb. gibi farklı mimari eserler inşa ettiren Ahmed Gazi Bey, bölgenin dinî, eğitim ve sosyal hayatına büyük katkıda bulunmuştur. Beçin'de yaptırdığı hanlarla, o bölgenin ticaret merkezi hâline gelmesini sağlamış; hanların yanı sıra hamam ve çeşmeler de yaptırmış, böylelikle Beçin, tarihinin en parlak dönemini Ahmed Gazi Bey zamanında yaşamıştır²³.

Ahmed Gazi Bey, Anadolu'daki Türk beylikleri arasında Menteşeoğulları Beyliği döneminde önemli bir figür olarak, siyasi, askeri ve mimari alanlarda bıraktığı izlerle dikkat çekmiştir²⁴. Onun kültürel vizyonu, Menteşeoğullarının sosyal yapısını güçlendirmiştir. Yaptığı seferlerle ve bulunduğu mücadelelerle Milas ve Beçin'de oldukça tanınmıştır²⁵. Hayırsever kişiliği ile de bilinen Ahmed Gazi Bey, yoksul halkın koruyucusu olmuş ve yaptırdığı imaretlerle onları gözetmiş ve bu yönüyle halkın sevgisini kazan-

14 Uzunçarşılı, 1969, 76; Sevim ve Yücel, 1989, 281.

15 Emecen, 2011, 34; Arel, 2014, 54; Pektaş ve Karataş, 2021, 25.

16 Uzunçarşılı, 1969, 76; Çakmak, 2013, 12; Eroğlu Bilgin, 2017, 38.

17 Uzunçarşılı, 1929, 173, 174; Uzunçarşılı, 1969, 76; Wittek, 1999, 75.

18 Uzunçarşılı, 1929, 173; Ünal, 2018, 21.

19 Keçiş, 2016, 169.

20 Çakmak, 2013, 12.

21 Pektaş ve Karaçay, 2021, 25.

22 Wittek, 1999, 75.

23 Pektaş ve Karaçay, 2021, 25.

24 Emecen, 2011, 34.

25 Akarca ve Akarca, 1954, 119.

miştir²⁶. Halk onu adeta bir Evliya gibi görmüş ve yörede “Beçin Dedesi²⁷” ve “Ahmed Dede²⁸” isimleriyle anılmıştır. Ahmed Gazi Bey, H.793/M.1391 tarihinde vefat etmiştir²⁹. Beçin’de yaptırdığı medresenin ana eyvanı türbeye çevrilerek oraya defnedilmiştir³⁰. Birçok insan türbesine ziyarete gitmekte ve ona dua etmektedir³¹. Ahmed Gazi Bey, halkın gönlünde taht kurmuş ve onun tüm başarılarıyla bıraktığı kültürel miras nesiller boyunca önemini korumuştur.

Konu

Menteşeoğulları Beyliği döneminde kesin olarak Ahmed Gazi Bey tarafından birer medrese ve caminin yaptırıldığı, yapılarındaki kitabelerde geçmektedir. Bunlar “Beçin Ahmed Gazi Medresesi (1375)³²” ve “Milas Ahmed Gazi (Ulu) Camii (1378)³³” yapılarıdır. Öte yandan banisi net olarak bilinmemekle birlikte ona atfedilenler ise Eski Çine Ahmed Gazi Camii (14. yüzyılın ilk yarısı/1337?) ile “Balat Ahmed Gazi Zaviyesi (1375-1391?)” eserleridir³⁴.

Anadolu Türk mimarisinde yapılarında, lentolu veya basık kemerli giriş açıklıkları anıtsal bir taçkapı ile vurgulanmayarak oldukça sade tutulmuşlardır. Buna karşın anıtsal yapılarda cepheden taşıntı yapan abidevi ve süslemeli örnekler “taçkapı” olarak adlandırılmıştır³⁵.

Bu çalışmada, Mentşeoğulları Beyliği’nin mimari anlayışını ve kültürel yapısını anlamak açısından önemli veriler sunan Ahmed Gazi Bey’in inşa ettirdiği ve ona atfedilen yapılardaki taçkapılar ve giriş açıklıkları ilk kez doğrudan form, malzeme ve süsleme özellikleri bakımından değerlendirilerek Türk-İslam Sanatı içerisindeki yeri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Söz konusu yapılardaki taçkapılar ve giriş açıklıkları aşağıda tek tek incelenerek ele alınmıştır:

Beçin Ahmed Gazi Medresesi’nin Taçkapısı

Beçin Ahmed Gazi Medresesi, Muğla ilinin Milas ilçesine bağlı Beçin Kalesi’nin güneyinde ve Orhan Bey Camii’nin kuzeydoğusunda yer almaktadır (Fot.1). Bu medrese, Mentşeoğulları Beyliği’nin mimari ve kültürel mirasını yansıtmaları bakımından öne çıkmaktadır.

26 Pektaş ve Karaçay, 2021, 25.

27 Akarca ve Akarca, 1954, 119.

28 Pektaş ve Karaçay, 2021, 25.

29 Wittek, 1999, 52; Uzunçarşılı, 1969, 76.

30 Uzunçarşılı, 1969, 76.

31 Akarca ve Akarca, 1954, 119; Pektaş ve Karaçay, 2021, 25.

32 Ünal, 2018, 50.

33 Pektaş, 2021, 81.

34 Duran, 1995, 114-116, 194-196.

35 Arseven, 1947, 945; Arseven, 1975, 1895.

Menteşeoğulları tarafından Beçin’de inşa ettirilen yapılar arasında, Ahmed Gazi Medresesi, yazı ve bitkisel süslemelerin birlikte kullanıldığı kitabesiyle taş süsleme sanatının günümüze ulaşan önemli örneklerinden biridir. Kitabesinde H.777/M.1375 yılında yapıldığı belirtilen yapının³⁶ mimarı bilinmemektedir. 20. yüzyılın başlarında büyük oranda tahribata uğrayan yapı³⁷, sonrasında esaslı bir restorasyon geçirmiş; belli bir müddet sonra da “Taş Eserler Müzesi” olarak tanzim edilmiştir³⁸. Günümüzde de müze olarak hâlâ işlevini sürdürmektedir.

Beçin Ahmed Gazi Medresesi, plan açısından açık avlulu, tek katlı ve iki eyvanlı şemaya sahiptir. Bazı kaynaklarda ise yapının orijinalde iki katlı olduğu geçmektedir³⁹. Medrese, 9,10 x 12,50 cm ölçülerinde⁴⁰ avlunun etrafını dört bir yandan çevreleyen mekânlardan meydana gelmektedir (Şek.1). Medresenin ana eyvanı sonradan türbe hâline getirilmiştir⁴¹. Günümüzde söz konusu eyvanın içerisinde iki adet mezar yer almaktadır. Avluya yakın mezarın Ahmed Gazi Bey’e ait olduğu düşünülmekle beraber diğerinin kimin mezarı olabileceği hakkında net bir bilgi bulunmamaktadır⁴².

Ahmed Gazi Medresesi’nin taçkapısı güney cephesinin ortasına konumlandırılmıştır. Abidevi boyuta sahip ve cepheden taşıntı yapan taçkapı, eyvan şeklinde tasarlanarak medresenin beden duvarlarından da yüksek tutulmuştur (Fot.2-3/Şek.2). Kesme küfeki taşından inşa edilen taçkapı, düz lentolu giriş açıklığına sahiptir. Taçkapı 1,62 cm cepheden taşıntı yapmakla birlikte 7,68 cm yüksekliğinde ve 7,74 cm genişliğindedir. Her iki yan yüzde birer sivri kemerli sade mihrabiye yer verilmiştir. Bu yönleriyle Anadolu Selçuklu geleneğinden izler taşımaktadır⁴³. İç içe beş sıra profilli silmelerin meydana getirdiği sivri kemer demetiyle üç yönden kapı kuşatılmıştır. Bu bağlamda Batı Avrupa’daki Gotik yapılarla benzerlik göstermektedir⁴⁴. Gotik etkili sivri kemer demeti, taçkapıya hareketlilik kazandırmıştır. Bu tip kemerlere Mentşeoğulları Beyliği’ne komşu olan Rodos ve Kıbrıs’taki Gotik yapılarda rastlanmaktadır⁴⁵. Taçkapı düz, kaval ve içbükey kademeli silmelerle kuşatılmıştır. Silmeler iki yanda en dıştan kaval, iç kısımdan ise düz olmak üzere iki sıra hâlinde taçkapıyı çevrelemiştir. Taçkapının kuşatma kemeri, iki sıra kaval silmenin oluşturduğu sivri kemerle yine bu kemerin ara kısımlarında bulunan içbükey silmelerle plastik etkili biçimde verilmiştir.

36 Arel, 1968, 76; Aslanapa, 1989, 217; Ünal, 1999, 43; Eroğlu, 2018, 118.

37 Ünal, 2018, 39-46.

38 Pektaş ve Karaçay, 2021, 50.

39 Arel, 1968, 78; Sözen, 1970, 179, 181; Aslanapa, 1977, 43. Medresenin iki katlı olarak değerlendirilmesinin sebebi için bk. Duran, 1995, 197, 198.

40 Akarca ve Akarca, 1954, 117.

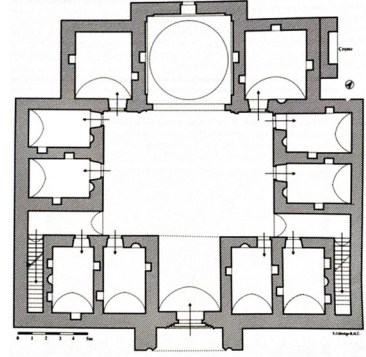
41 Ünal, 2018, 45-51.

42 Ünal, 1999, 44.

43 Duran, 1995, 198, 199.

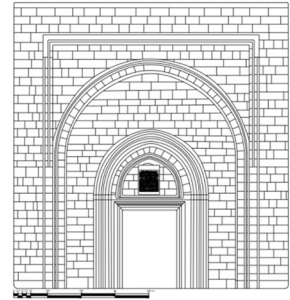
44 Pektaş, 2024, 267, 273.

45 Tanman, 2005, 218; Pektaş, 2024, 273.

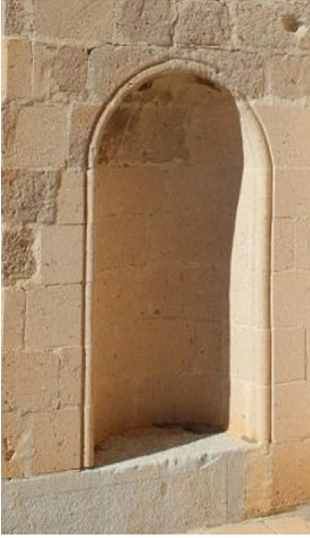
Fot.1 / Şek.1: Ahmed Gazi Medresesi'nin güneydoğu cephesinden görünüm ve medresenin planı (Ünal, 2018, 40)

Ahmed Gazi Medresesi'nin taçkapısında üç adet sivri kemer kullanılmıştır. Bunlardan ilki kuşatma kemerinden oluşmaktadır. İkincisi taçkapının alınlık kısmında ve üçüncü ise alınlık kısmındaki kemerin içinde tercih edilmiştir. Taçkapının alınlık kısmındaki sivri kemer, kaval ve araları içbükey beş sıra silmeyle kademeli bir şekilde oluşturulmuştur. Alınlık kısmındaki sivri kemerin içindeki diğer sivri kemerin merkezine çökertmeli olarak beyaz mermer bir kitabe yerleştirilmiştir. Taçkapının iki yanında, kuşatma kemerinin başlangıç ve bitiş noktalarını belirten bölümde, yatay olarak birbirlerine paralel üç sıra silme kullanılmıştır. Alt ve üst kısımdaki silmeler kaval, ortadaki ise düz formda yapılmıştır. Ayrıca sivri kemerli alınlık ile dikdörtgen giriş açıklığı arasında da üç sıra silmeden meydana gelen başka bir yatay süsleme şeridine yer verilmiştir. Benzer şerit uygulaması giriş açıklığı üzerinde bulunan sivri kemerin alt tarafındaki silmeler için de söz konusudur. Yapının geçirdiği onarımlar esnasında, taçkapısı da orijinaline uygun olarak restore edilmiştir⁴⁶.

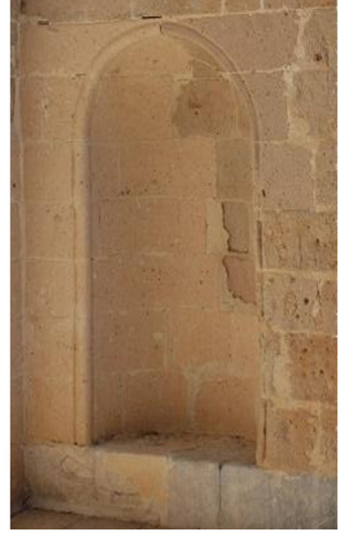
Fot.2-3 / Şek.2: Medresenin taçkapısının restorasyon öncesi (Ünal, 2018: 46), restorasyon sonrası görünümleri ve çizimi

46 Ünal, 2018, 45, 46.

Fot. 4-5:

Taçkapının batı ve doğu mihrabiyeleri

Taçkapının yan söveleri ve lentosu, süslemesiz düz silmeli beyaz devşirme mermerden inşa edilen yekpare bloklardan meydana getirilmiştir. Giriş açıklığı, üç yönden silmelerle çevrelenmiş olup dış kısımda düz silmeli yekpare blok devşirme lentoyla tamamlanmıştır. Giriş açıklığında ahşap iki kanatlı bir kapı tercih edilmiştir. Taçkapı eyvanının iç yan yüzlerinde, tek sıra kaval silme ile çevrelenen sivri kemerli birer mihrabiyeye yer verilmiştir. Mihrabiyelere kaval silme ile zarif bir görünüm kazandırılmıştır. Sade işçiliğe sahip mihrabiyeler, 1,50 cm yüksekliğinde ve 0,68 cm genişliğinde yapılmıştır (Fot.4-5).

Ahmed Gazi Medresesi'nin taçkapısındaki kitabe panosunda yuvarlak satırlı oyma tekniği kullanılmıştır. Sivri kemerli alınlık kısmına 0,65 x 0,90 cm ölçülerinde⁴⁷ beyaz mermerden Arapça⁴⁸ bir kitabe yerleştirilmiştir. Kitabe metninin Türkçeye çevirisi şu şekildedir⁴⁹:

Öğrenmek, kadın erkek her Müslüman için kaçınılmaz bir görevdir.
Bu mübarek medresenin inşa edilmesini Büyük Emir, Derviş, Sahiller
Sultanı, dinin ve devletin tac'ı (Taceddin), Ahmed Gazi bin İbrahim
-zaferi yüce olsun-777 yılında (Miladi 1375-76) emretti.

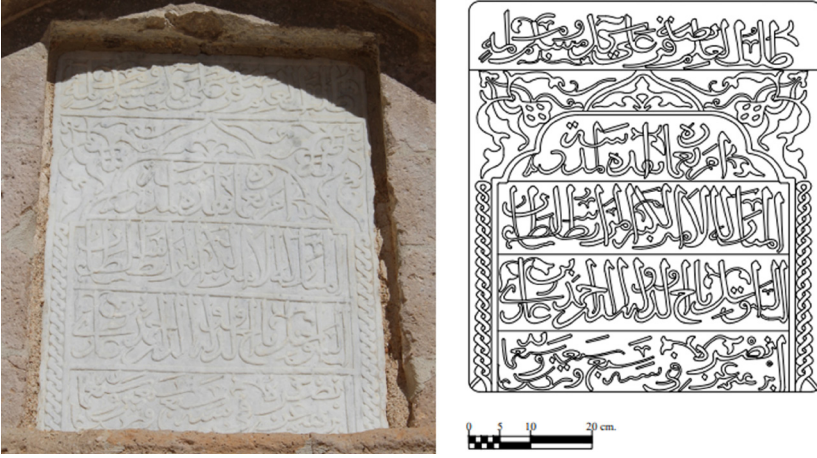
Beş satırdan oluşan sülüs hatlı bu kitabede, yapının H.777/M.1375 yılında "Sahillerin Sultanı Büyük Emir Ahmed Gazi" tarafından inşa ettirildiği yazmaktadır.

Kitabe metninin dört satırı, dilimli bir kaş kemer içerisine alınmıştır. Kitabenin ilk satırı, kaş kemerin dış kısmında, tepe noktasına yerleştirilmiştir. Kemerin köşeliklerine

47 Duran, 1995, 203.

48 Kitabenin Arapça metni için bk. Wittek, 1999, 137.

49 Ünal, 2018, 50.

Fot.6 / Şek.3: Medresenin taçkapısındaki inşa kitabesi ile kitabenin çizimi

simetrik olarak rumi-palmet motifleri ve kıvrım dallarla meydana getirilen bitkisel süsleme kompozisyonu işlenmiştir. Rumi motiflerinin kıvrımlı dallarla iç içe geçmesiyle palmet motifleri oluşturulmuştur. Kaş kemerin orta kısmının alt tarafında, aynı kökten çıkan simetrik biçimde iki rumi motifli ile bunlardan gelişen palmet motifli bir süsleme kompozisyonu elde edilmiştir. Diğer rumi motiflerinden farklı olarak, bu rumi motifleri yaprak biçiminde verilmiştir. Kemerin iki yanında ise zencirek motiflerinden oluşan bezemeler yapılmıştır (Fot.6/Şek.3). Bu kitabe, Menteşeoğulları Beyliği döneminde taş süslemede geometrik, bitkisel ve yazılı süslemenin birlikte yer aldığı örneklerden biridir.

Milas Ahmed Gazi (Ulu) Camii'nin Taçkapısı ve Giriş Açıklıkları

Muğla ilinin Milas ilçesine bağlı Hoca Bedrettin Mahallesi'nde, Balavca Deresi'nin kenarında yer alan Milas Ahmed Gazi (Ulu) Camii⁵⁰, 23,50 x 26,30 cm ölçülerinde⁵¹, kuzey-güney doğrultusunda dikdörtgen bir plana sahiptir (Fot.7-8). Çok destekli mihrap önü kubbeli plan tipinde inşa edilen cami, mihraba dik uzanan iki sıra hâlinde sekiz paye ile üç sahına ayrılmıştır (Şek.4). Yapı, bu plan tipiyle Anadolu Selçuklu döneminde görülen plan uygulamasıyla paralellik göstermektedir⁵². 1378 yılında inşa edilen caminin mimarının kim olduğu bilinmemektedir. Bu yapı, Milas'ın en büyük camisi olma özelliğini taşımaktadır⁵³. Aynı zamanda günümüze ulaşan Menteşeoğulları yapıları arasında bu cami, mihrap önü kubbeli planda inşa edilen tek yapı olarak bilinmektedir. Bu bağlamda beyliğin önemli yapılarından biridir.

50 Akarca ve Akarca, 1954, 96.

51 Duran, 2007, 187.

52 Şahin, 2015, 65.

53 Eyice, 1989, 68; Öney, 1989, 12; Kızıl, 2002, 40.

Fot.7-8/Şek.4: Milas Ahmed Gazi Camii'nin kuzeybatıdan görünümü, kuzey cephe detayı ve caminin planı (Akarca ve Akarca, 1954, 96, Şek.3)

Milas Ahmed Gazi Camii'nin kuzey cepheye yerleştirilen taçkapısının yüksekliği 5,94 cm ve genişliği 5,83 cm boyutlarında dikdörtgen formda cepheden taşintılı inşa edilmiştir. Söz konusu taşıntı doğu yönünde 1,28 cm ve batı yönünde ise 0,17 cm'dir. Bu durumun caminin kuzey cephesinde sonradan taçkapının bulunduğu kısmın üst ve batı bölümünü de kapsayacak şekilde inşa edilen merdiven minareden⁵⁴ kaynaklı olduğu anlaşılmaktadır. Taçkapısının giriş açıklığının kemer ve yan sövelerinde gri renkli mavi damarlı mermer kullanılırken, diğer tüm kısımlar düzgün kesme taşla inşa edilmiştir. Taçkapı, muhtemelen geçmiş dönemlerde geçirdiği restorasyonlar sırasında alçı ile sıvanmıştır⁵⁵ (Fot.9-11/Şek.5).

Tepe noktasında saçak uygulamasına yer verilen taçkapı, üç yönden profillemelerle kuşatılmıştır. Taçkapı sivri kemerli eyvan formunda tasarlanarak derin bir niş içerisine alınmıştır. Taçkapının bu şekilde yapılması, söz konusu unsurun mimari kurgusunu ve estetik değerini güçlendirmiştir. Taçkapı eyvanının iç yan yüzlerinde 1,50 cm yüksekliğinde ve 0,68 cm genişliğinde yuvarlak kemerli sade işçilik gösteren birer mihrabiye açılmıştır (Fot.12-13). Dört adet mermer basamakla inilen taçkapının giriş açıklığına, ahşaptan iki kanatlı kapı yerleştirilmiştir. Ahşap kapının her iki kanadında altta ve üstte birer yatay dikdörtgen panoya ve ortada ise yan yana ikişer dikey dikdörtgen panoya yer verilmiştir.

1879 yılında onarım gören yapının⁵⁶ taçkapısı ile ilgili bu yıla ilişkin herhangi bir restorasyon bilgisine rastlanmamıştır. 1986-1987 yıllarında VGM tarafından yapılan tadilatlar sırasında merdiven minarenin yapı ile aynı zamanda inşa edilmediği sonucuna ulaşılmıştır⁵⁷. Bu yılda taçkapının restorasyon geçirmiş olması kuvvetle muhtemeldir. Yapının taçkapısında krem ve bordo olmak üzere iki farklı renkte düzgün kesme taşlar kullanılmıştır. Kuşatma kemeri, bu kemerin alınlık ve karın kısmı ile mihrabiyelerinin tamamı krem rengi taşlarla meydana getirilmiştir. Ayrıca yer yer düzensiz bir şekilde,

⁵⁴ Erincin ve Erat, 1987, 108.

⁵⁵ Arel, 2014, 75, Res.20.

⁵⁶ Akarca ve Akarca, 1954, 98.

⁵⁷ Duran, 2007, 189.

Fot.9-11/Şek.5: Caminin taçkapısının geçmiş dönemlerdeki sıvalı hali (Arel, 2014, 75, Res.20), taçkapının farklı açılardan görünüşleri (günümüz) ve taçkapının çizimi

Fot.12-13: Taçkapının doğu mihrabiyesi ve batı mihrabiyesi

bu renkteki taşlarla taçkapının yan yüzeyleri de örülmüştür. Taçkapının geri kalan yan yüzlerinde ise bordo renkli taşlar çoğunlukla tercih edilmiştir. Yapının restorasyonu sırasında muhtemelen taçkapı örgüsündeki krem renkli taşların yerine bordo renkli taşlara yer verilmiştir.

Taçkapı üzerinde iki adet kitabe bulunmaktadır. Taçkapının sivri kemerli alınlık kısmına iki satırlık istifli sülüs hatlı bir inşa kitabesi yerleştirilmiştir (Fot.14/Şek.6). İnşa kitabesinin okunuşu⁵⁸ ve Türkçeye çevirisi⁵⁹ şu şekildedir:

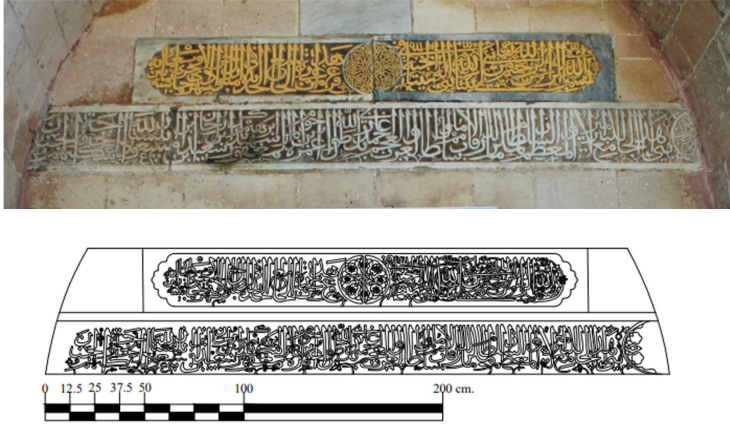
58 Uzunçarşılı, 1929, 157.

59 Wittek, 1999, 139, 140.

“Bismillahirrahmanirrahim men bena beyten lillahi teala bena Allahu lehu beyten fi'l-cenneti ferağa min imaret-i haze'lcamî'-i cedîdi'l-mübârek fi evâhir-i şehri-i Cemaziye'l-uhra sene semanîn ve seb'a-mie (Cemaziye'l-uhra 780/Eylül/Ekim 1378) Bena haze'l-cami'l-kebîri'l-emîrû'lmuazzam ve's-sultânü'l-mükerrem mâlik-i rikâbü'l-ümem sultânü'l mülükü'l-Arab ve'l-Acem Ahmed Gazi Bey tevvalaallahu ömrühu ibne'l-merhûmü'l-mağfur şehîd-i sa'id İbrahim Bey ibn Orhan ibn Mesud ibn Eblistan eskenehümallahu bi-hubuhetü'l'inân”.

“Rahman ve Rahîm olan Tanrının adıyla. Kim Tanrı Taâlâya bir ev yaparsa Tanrı da ona Cennet'te bir ev yapar bu yeni mübarek caminin yapılması Cemad-el-uhrânın son çeyreğinde yedi yüz seksen yılında (15.23. 10. 1378) sona erdi. Bu büyük camiyi Ulu emîr vemükrim sultan, milletlerin rikabının maliki, Arapların ve Arap olmayanların iükümdarlarının sultanı Ahmed Gâzi Bey-Allah ömrünü uzun etsin-merhum vemağfur bahtlı şehit İbrahim Bey, Orhan'ın oğlu, Mes'udun oğlu, Eblistan oğlu -Tanrı onları Cennet'inin ortasında oturtsun- yaptı”.

Kitabeye H. 780/M.1378 yılında tamamlanan yapıyı, Ahmed Gazi Bey'in inşa ettirdiği yazılmıştır.

Fot.14/Şek.6: Caminin taçkapısındaki inşa kitabesi ve kitabenin çizimi

Kitabenin üst satırı düzgün bir kartuş içerisine alınmıştır. Buna karşın kitabenin ikinci satırı altta ve üstte bir bordürle sınırlandırılmış, batı yönünde yarım madalyona bitişik olarak verilmiş ve doğu yönünde kemer kavsine kadar devam ettirilmiştir. Bu bağlamda kitabe doğu tarafında biraz sıkışık olarak düzenlenmiş ancak bu kısımda yarım madalyona yer verilememiştir. Öte yandan kitabenin ilk satırı, ikinci satırdan daha kısa tutulmuştur. İlk satırın ortasında, dikkat çekici bir madalyona yer verilmiştir. Bu madalyonun üzeri, kıvrım dalların iç içe geçmesiyle oluşturulan bir desenle süslenmiş

Fot.15/Şek.7:
İnşa kitabesindeki
madalyon ve
madalyonun çizimi

olup, sonsuzluk ilkesini simgelemektedir. Madalyona kıvrım dalların meydana getirdiği şakayıktan oluşan çiçek motifleriyle bezenmiştir (Fot.15/Şek.7). İkinci satırın başında yarım madalyon içerisinde üstteki madalyondaki süslemenin yarısı işlenmiştir. Yapının söz konusu kitabesi, Menteşeoğulları Beyliği'nin en uzun tutulan inşa kitabesi⁶⁰ olması bakımından önem arz etmekle birlikte döneminin hat sanatının güzel bir örneğini oluşturması bakımından dikkat çekmektedir. Bu kitabe, Menteşeoğulları Beyliği döneminde taş süslemede geometrik, bitkisel ve yazılı süslemenin birlikte yer aldığı örneklerden bir diğeridir.

Taçkapıdaki ikinci kitabe ise bir vakfiye kitabesi olup giriş açıklığının basık kemerinin batı tarafında üç satır hâlinde istifli sülüs hatla yazılmıştır. Bu kitabe tarih açısından yapının ikinci vakfiye kitabesidir. Vakfiyenin tam metni okunamamakla birlikte, okunabilen kısımlarından Gülcan oğlu Hacı Mehmed'in H.1322/M.1904 yılında Milas ve çevresinde bulunan bir miktar mal varlığını camiye vakfettiği tespit edilmektedir⁶¹ (Fot.16). Bu vakfiye kitabesinden caminin vakıf gelirlerine ilişkin önemli bir veri sunduğu anlaşılmaktadır.

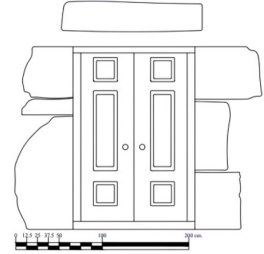
Fot.16: Caminin taçkapısındaki giriş açıklığının basık kemerindeki vakfiye kitabesi

Milas Ahmed Gazi Camii'nde toplam üç kapı inşa edilmiştir. Birer giriş açıklığı doğu ve batı cephelerine konumlandırılmışken; yapının taçkapısı da kuzey cephesinin ortasına yerleştirilmiştir. Ahmed Gazi Camii'nin doğu giriş açıklığı 2,14 m yüksekliğinde ve 1,41 m genişliğinde tasarlanmıştır. Doğü cephesi üzerindeki giriş açıklığı, cephe ortasından biraz kuzeye kaydırılmıştır.

⁶⁰ İnşa kitabesinin uzunluğu ve genişliği için bk. Uzunçarşılı, 1929, 157.

⁶¹ Duran, 1995, 139.

Doğu giriş açıklığı, dört basamakla zeminden yükseltilmiştir. Daha önce pencere açıklığı olduğu sanılan bu girişin, 1986-1987 yıllarında gerçekleştirilen onarımlar sırasında kapı olarak inşa edildiğinin tespit edilmesi üzerine söz konusu pencere açıklığı özgün hâline getirilmiştir⁶². Giriş açıklığı, dıştan yekpare blok mermerden düz lentolu ve içten basık kemerli yapılmıştır. Bu giriş açıklığının yan söveleri, eni ve yükseklikleri farklı ölçülerdeki düzgün olmayan devşirme üçer parça mermerden oluşturulmuştur. Açıklığın geç dönemde yenilenen ahşaptan iki kanatlı kapısının her bir kanadı üç panolu biçimde üretilmiştir. Bunlardan alt ve üsttekiler eş büyüklükte kare biçiminde tasarlanmıştır. Orta panodakiler ise düşey dikdörtgen formda düzenlenmiştir (Fot.17-18/Şek.8).

Fot.17-18/Şek.8: Caminin doğu cephesinden detay, caminin doğu giriş açıklığı ve açıklığın çizimi

Batı giriş açıklığı inşa malzemesi, form ve boyutları açısından doğu giriş açıklığı ile benzer özellikler taşımaktadır. Yüksekliği 2,10 cm ve genişliği 1,39 cm olan batı giriş açıklığı, dıştan düz lentolu ve içten basık yuvarlak kemerli yapılmıştır. Açıklığın lento ve yan sövelerinde devşirme mermer malzeme tercih edilmiştir (Fot.19/Şek.9). Kapının lentosunun ön yüzüne yapıya ait bir vakfiye kitabesi yazılmıştır.

Batı giriş açıklığındaki yapının ilk vakfiye kitabesi şu şekildedir⁶³:

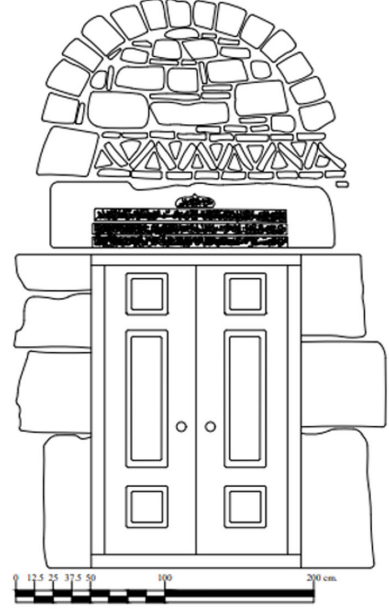
Sert Ahmed kerimesi Fatıma

İle'l vefat yedimde bulunmak ba'del vefat vâridâtımdan evvela virgüsü virilüp ve ta'mir olunmak ve mütebâkiyyesinden senevi üç yüz gıruş iş bu camii şerifde bizzât imam

ve iki yüz gıruş müezzin ve yüz gıruşhânenin mütevellisi bulunanlara aid olmak ve bunlardan fazla kalur ise eyyâm-ı sayfa hayrât küp içine kar atılmak şartlarıyla Hoca Bedreddin Mahallesinin Balavca Mevkiinde fevkâni beş odalı hânemi ve yine yağından camideki kandilleri yakmak, fazlasını kandilleri yakan kimsenin olmak üzere değirmen ve Muğla caddelerinde üç ağaç zeytinümü vakf eyledim Sene 1321.

62 Duran, 2007, 189.

63 Duran, 1995, 139.

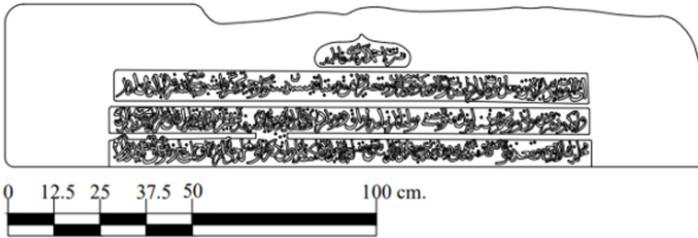

Fot.19/Şek.9: Caminin batı giriş açıklığı ve açıklığın çizimi

H.1321/M.1903 tarihli üç satırlık kitabede Sert Ahmed kerimesi Fatıma Hanım'ın adı geçmektedir (Fot.20/Şek.10). Kitabeden Sert Ahmed kızı Fatma Hanım'ın camiye ev ve zeytinlik bağışladığı öğrenilmektedir⁶⁴.

Fot.20/Şek.10: Caminin batı giriş açıklığındaki vakfiye kitabesi ve kitabenin çizimi

64 Uzunçarşılı, 1929, 157; Akarca ve Akarca, 1954, 97, 98.

Batı giriş açıklığının vakfiye kitabesinin üst tarafında, tuğlalar bir ters bir düz “V” şeklinde yatay bir şerit halinde sıralanmış ve bunların arasına yerleştirilen üçgen tuğlalarla geometrik bir süsleme kompozisyonu meydana getirilmiştir. Giriş açıklığının yukarısında kesme taştan yapılmış bir basık yuvarlak hafifletme kemeri kullanılmıştır. Kemerin iç kısmı, irili ufaklı mermer parçalarıyla birlikte yer yer yatay ve dikey tuğlalarla örülmüştür. Bu kemer, giriş açıklığını daha etkili kılmak amacıyla tasarlanmıştır. Kemerin başlangıç kısmının her iki yanına, devşirme mermerden birer sütun başlığı yan kısmı gelecek şekilde konumlandırılmıştır. Bu devşirmelerden soldakinin ortasına halka biçimine benzer desen yapılmış olup günümüzde kırık durumdadır. Sağdakine ise yaprak ve kıvrım dallardan oluşan bitkisel süslemeler işlenmiştir. Batı giriş açıklığının kapısı da doğu giriş açıklığının kapı kanatlarıyla aynı özelliklere sahiptir.

Eski Çine Ahmed Gazi Camii’nin Giriş Açıklıkları

Eski Çine Ahmed Gazi Camii, Aydın ilinin Çine ilçesine bağlı Eski Çine Köyü’nde, Cami Mahallesi’nde yer almaktadır (Fot.21). Yapının banisi bilinmemektedir. Bununla birlikte caminin kesin olarak inşa tarihi ve mimarı hakkında bir belge günümüze ulaşmamıştır. Bu konuda farklı görüşler ortaya atılmıştır. Bazı kaynaklarda yapının banisinin adı Ahmed Gazi Bey olarak ifade edilmiştir⁶⁵. Öte yandan yapının Ahmed Gazi Bey tarafından önemli ölçüde yeniletiği de belirtmiştir⁶⁶. Diğer bir görüş ise 1308 yılının geçtiği vakfiye dikkate alınarak bu yapının Mesud Bey dönemine ait olabileceği öne sürülmüştür⁶⁷. Söz konusu caminin 1904 tarihine ait bir onarım kitabesi mevcuttur⁶⁸. Eski Çine Ahmed Gazi Camii dıştan dışa 19,70 x 19,65 cm ölçülerinde⁶⁹, kare planlı ve tek kubbeli olarak inşa edilmiştir (Şek.11).

Caminin kuzey cephesinin ortasına ve doğu cephesinin kuzey ucuna doğru birer giriş açıklığı inşa edilmiştir. Her iki giriş açıklıklarının boyutları birbirine yakındır. Kuzey cephedekinin yüksekliği 2,69 cm ve genişliği 2,32 cm ölçülerindeyken; doğu cephedekinin yüksekliği 2,68 cm ve genişliği 2,06 cm olarak düzenlenmiştir. Kuzeydeki giriş açıklığının mavi damarlı birer yekpare devşirme mermerden oluşan antik döneme ait yan söveleri süslemesiz bırakılmıştır. Giriş açıklığı, beyaz renkte farklı boyutlarda üç ayrı devşirme mermer bloktan meydana getirilen basık kemerle örtülmüştür. Kemer ve yan söveleri, cephe ile aynı düzlemde tutulmuştur. Giriş açıklığının ahşaptan yapılan kapı kanatları, cepheden 0,27 cm girintili şekilde yerleştirilmiştir. Geç döneme ait bu kapı kanatları, alt ile üstte yatay dikdörtgen ve ortada yan yana eş büyüklükte iki düşey dikdörtgen panolu olarak tasarlanmıştır (Fot.22/Şek.12).

Kuzey giriş açıklığının basık kemerinin hemen üst tarafının tuğla ve yer yer mermer taşlarla örülüşünün ortasında devşirme bir sütun başlığı kullanılmıştır. Bu

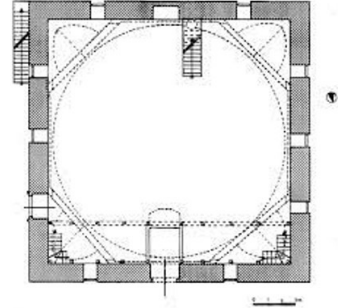
65 Aslanapa, 1977, 24; VGM, 1983.

66 Duran, 1995, 114.

67 VGM, 1983; Durukan, 1988, 18; Durukan, 2014a, 428.

68 Uzunçarşılı, 1929, 154; Arel, 2014, 56.

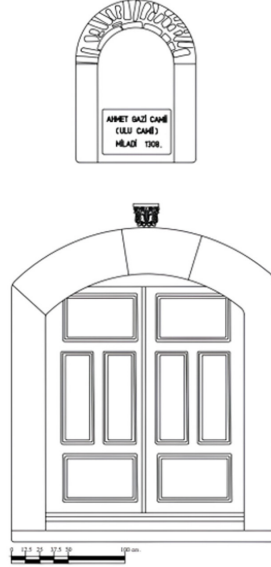
69 Güney, 1998, 37; Duran, 2003, 493.

Fot.21/Şek.11: Eski Çine Ahmed Gazi Camii'nin kuzey cephesi ve planı (Duran, 2003, 501)

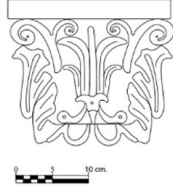

Fot.22 / Şek.12:
Caminin kuzey giriş
açıklığı ve açıklığın
çizimi

sütün başlığının sadece yan yüzü görülmektedir. Sütün başlığının merkezinde vazodan çıkan bir çiçek motifi ile iki kenarında akantus yapraklarından meydana gelen süslemeler işlenmiştir. Ayrıca akantus yapraklarının hemen üst kısmına, iki yanında içe doğru kıvrılan birer bitkisel süslemeye yer verilmiştir (Fot.23/Şek.13). Sütün başlığının üst tarafına, kitabenin yerleştirildiği bir niş açılmıştır. Bu niş, iki yanda yekpare devşirme blok mermerler ile bunların üzerinde tuğlalardan meydana getirilen yuvarlak bir kemerle oluşturulmuştur. Bu kitabelik kısmına sonradan yapının adı ile Miladi 1308 yılının⁷⁰ yazılı olduğu bir Türkçe kitabe VGM tarafından yerleştirilmiştir (Fot.24/Şek.14).

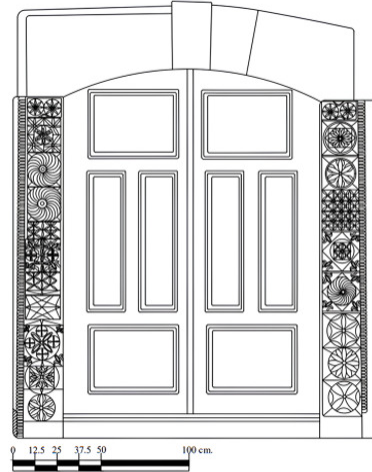
⁷⁰ Bu tarih, VGM arşivinde yer alan tescil dosyasındaki vakfiyenin tarihidir bilgi için bk. Duran, 1995, 115, 116; Güney, 1998, 35.

Fot.23-Fot.24 / Şek.13-Şek.14: Kuzey giriş açıklığındaki sütun başlığı, başlığın çizimi, giriş açıklığındaki kitabelik ve kitabeliğin çizimi

Yapının basık kemerli bir formdaki doğu giriş açıklığı ise kuzey cephesindeki açıklığı ile form ve malzeme olarak benzer özelliklerde tasarlanmıştır. Basık kemeri, dört devşirme blok mermerden meydana getirilmiştir. Dört parçadan orta kısmına yerleştirilen ve eş büyüklükte tutulan iki mermerden biri mavi damarlı ve diğeri beyaz mermerden elde edilmiştir. Bunların her iki yanındakiler ise birbirinden farklı ölçülerdeki daha iri boyutlu beyaz mermerlerden oluşturulmuştur.

Doğu giriş açıklığının devşirme blok mermer malzemeli yan sövelerinin hem ön hem de iç yüzlerinde geometrik desen ve bitkisel motiflere yer verilmiştir. Bu sövelerin ön yüzlerinin en dış kısmında, tek sıradan oluşan yan yana mukarnaslardan meydana getirilen ince bir süsleme şeridi işlenmiştir. Doğu giriş açıklığının devşirme yan sövelerinden sağdakinin ön yüzü sekiz ve soldakinin ise on bir panoya ayrılmıştır. Ön yüzdeki bu panolara altı ve sekiz kollu yıldız deseni, altı ve dört yapraklı çiçek motifi, palmet, çarkıfelek deseni, eşkenar olmayan bir dörtgen deseni ve haç motifleri bezenmiştir (Fot.25/Şek.15).

Fot.25 / Şek.15: Caminin doğu giriş açıklığı ve çizimi

Sağ ve sol yan sövenin iç yüzünün en dış kısmına doğru düz çizgi halinde ince bir yive yer verilmiştir. Sövenin karşılıklı her iki yüzüne irili ufaklı çiçek motiflerinin bir bölümü ya da çeyreği ile haç kollarının bir bölümü işlenmiştir (Fot.26-27/Şek.16-Şek.17).

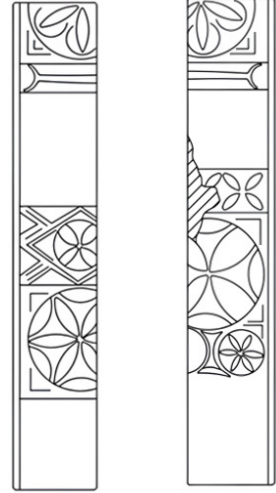
Balat Ahmed Gazi Zaviyesi'nin Taçkapıları

Balat Ahmed Gazi Zaviyesi, Aydın iline bağlı Balat-Milet Ören yerinin kuzeyindeki Humeytepe bölgesinde, Arslanlı Limanı'nın hemen güneyinde bulunmaktadır⁷¹ (Fot.28-29). Banisi bilinmeyen ve Ahmed Gazi Bey adını taşıyan bu yapının onun tarafından inşa ettirilmiş olabileceği düşünülmektedir. İnşa kitabesi günümüze ulaşmayan yapının, 1375-1391 yılları arasında inşa edilmiş olabileceği öngörülmekle birlikte 1562-1563 yıllarına ait Menteşe Sancağı Evkaf Defteri'nde⁷², Ahmed Gazi Bey'in Balat'ta bir Mevlevihane yaptırdığı belirtilmektedir⁷³. Buna karşın yapının 15. yüzyıl başlarında İlyas Bey tarafından yaptırılması da ihtimal dâhilindedir⁷⁴. Bu yapının bir tekke, zaviye, Mevlevihane veya hanikâh olarak yapıldığı⁷⁵ ve 14. yüzyılın ikinci yarısında inşa edildiği kabul edilmektedir⁷⁶.

Dıştan dışa 9,05x14,85 cm ölçülerinde⁷⁷ dikdörtgen bir plana sahip Balat Ahmed Gazi Zaviyesi'nin tek⁷⁸ veya iki katlı⁷⁹ olduğu konusunda farklı görüşler vardır. Harabe hâlindeki yapıda her bir mekânın eskiden kubbeye örtülü olduğu anlaşılmaktadır (Şek.18).

▲ **Fot.26-27 / Şek.16-17:**
Doğu giriş açıklığının sol ve sağ yan sövelerinin iç yüzü ile bunların çizimi ▼

71 Durukan, 2014b, 101.

72 Duran, 1995, 194-196.

73 Uzunçarşılı, 1969, 76; Baykara, 1999, 5; Demir, 2018, 19;

74 Duran, 1995, 194.

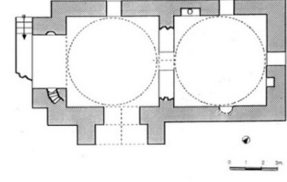
75 Uzunçarşılı, 1969, 76; Yiğit, 2009, 25, 26; Durukan, 2014b, 101.

76 Durukan, 2014b, 101.

77 Duran, 1995, 191.

78 R. Duran, yapının zemin kodundan yüksek tutulduğunu ancak tek katlı inşa edildiğini de ifade edilmektedir. Bilgi için bk. Duran, 1995, 194-196.

79 A. Durukan, alt katı toprak ve molozla dolgulu olması nedeniyle yapıyı iki katlı olarak değerlendirmiştir. Bk. Arel, 2014, 56; Durukan, 2014b, 102. Zaviye, günümüzde tek katlı bir görünümüne sahip olmasına karşın bazı araştırmacılar, yapının duvarlarının alt seviyesinde birkaç menfez deliği ile bir devşirme lentonun bulunmasından dolayı iki katlı olduğu dile getirilmiştir. Bk. Duran, 1995, 191. Bu yapıda kazı yapılması hâlinde bu durum netliğe kavuşacaktır.

Fot.28-29 / Şek.18: Zaviyenin kuzeybatıdan görünümü, güney taçkapısı ve yapının planı (Duran, 1995, Şek.35)

Zaviyenin hem güney hem de batı cephesinde olmak üzere geniş bir eyvan biçiminde ve beden duvarlarından çıkma yapan birer taçkapı bulunmaktadır. Yapının güney cephesindeki taçkapısı, manzaraya hâkim ve abidevi bir görünüm sunmakla birlikte söz konusu kapının zaviyenin ana girişinin olduğu düşünülmektedir⁸⁰. Zaviyenin batı yönündeki kubbeli mekâna açılan bu kapısı, moloz taşlar, devşirme mermer ve tuğlalarla örülmüştür. Cepheden 1,21 m taşıntılı verilen bu giriş 5,45 m genişlikte ve 4,97 m yükseklikte yapılmıştır (Fot.30-31/Şek.19). Zemin seviyesinden 0,80 m yükseklikte örülen taçkapıya, ulaşmak amacıyla daha önce merdivenlerin bulunduğu düşünülmektedir⁸¹.

Zaviyenin güney taçkapısı oldukça geniş ve yüksek sivri bir kemerle çevrelenmiştir. Bu kuşatma kemeri, bir sıra düzgün kesme taş ile iki sıra tuğlanın alması düzende dizilmesiyle oluşturulmuştur. Dıştaki bu kemere içten bitişik olarak daha dar ve alçak tutulan tuğla malzemeden ikinci bir kemer de inşa edilmiştir (Fot.32-33).

Yapının batı cephesindeki taçkapı ise günümüzde oldukça tahribata uğramıştır. Bu anıtsal giriş, güney taçkapısında olduğu gibi, yapının beden duvarından taşıntılı şekilde tasarlanmıştır. Batı yöndeki taçkapının yarısından yukarısı yıkılmıştır. Yapının bu cephesinde, içte devşirme taşlarla örülen sivri kemerin dıştan ortadaki testere dişi şeklinde kirpi saçak bezemeli olarak üç sıra tuğla silmeyle kuşatıldığının belirtilmesine⁸² karşın söz konusu sivri kemerin bir bölümü yıkık vaziyette görülebilmektedir. Günümüzde batı taçkapısının kuzey kenarına inşa edilen merdivene ait her biri birer blok taştan oluşan iki basamak bulunmaktadır. Taçkapının yan kanatları devşirme mermerler ile tuğlalardan örülmüştür (Fot.34-38). Taçkapının iç yan yüzlerinde karşılıklı olarak yarım daire biçimli birer mihrabiye yer verilmiştir. Güneydeki mihrabiye'nin üst tarafından çatıya çıkışı sağlayan merdiven izlerine rastlanmıştır⁸³. Günümüze bu kısımlar da ulaşamamıştır.

Zaviyede hem güney hem de batı yöne yerleştirilen birer taçkapı aynı mekâna açılmıştır. Söz konusu iki taçkapının aynı yapıda birbirlerine yakın konumda yapılması bakımından dikkat çekicidir.

80 Duran, 1995, 192. Öte yandan bu taçkapının loca şeklinde olduğu ve iki kubbeli hacimlerin dış profillerinin sonradan eklenmiş büyük eyvan kemerleriyle dışa açıldığı öne sürülmüştür. Bilgi için bk. Arel, 2014, 56.

81 Duran, 1995, 192.

82 Duran, 1995, 192.

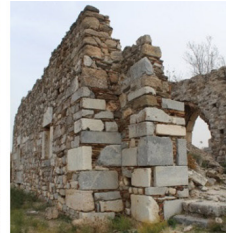
83 Duran, 1995, 192.

Fot.30-31/Şek.19: Zaviyenin güney taçkapısı, taçkapıdan detay ve taçkapının çizimi

Fot.32-33: Zaviyenin güney taçkapısının sivri kemerleri ile detay görünümü

Fot.34-36: Zaviyenin tahribata uğramış batı taçkapısının eski görünümü (Arel, 2014, 72, Res.13), mevcut görünümü ve detayı

Fot.37-38: Yıkık olan batı taçkapısının içten görünümü ile kuzey yöndeki sövesinin detayı

Değerlendirme

Taçkapılar ve giriş açıklıkları, tarihsel süreç içinde farklı dönemlerin ve kültürlerin mimari anlayışlarını yansıtarak⁸⁴ yapıların ziyaretçileri karşılayan ilk noktaları olmuştur. Türkler için bu unsurlar hem mimari hem de dini yönden büyük bir önem arz etmektedir⁸⁵. Kimi zaman sembolik anlamlar yüklenen⁸⁶ giriş açıklıklarını vurgulama isteği gitgide taçkapı unsurunu meydana getirmiştir⁸⁷. Bu sebeple mimaride dış kütlelin en dikkat çekici unsuru olarak yapıya hâkim konumda inşa edilen taçkapılar⁸⁸, bulunduğu cepheyi diğer cephelere kıyasla etkili kılmıştır. Taçkapılar ve giriş açıklıkları zamanla form, boyut, malzeme ve süsleme özellikleriyle farklılık göstermiştir⁸⁹. Ayrıca her dönemde yapının banisinin isteği, sanatçının eğilimleri, yer aldığı yapının konumu gibi yönlere söz konusu unsurların birbirinden değişik örnekleri ortaya konulmuştur⁹⁰. Bunlar arasında özellikle Beylikler döneminde (14.-15. yüzyıl) Anadolu’da farklı uygulamalarla taçkapı gelişimine yeni bir boyut getirilmiştir⁹¹.

Menteşe Beyliği’nin en parlak döneminin yaşandığı Ahmed Gazi’nin beyliği sırasında⁹² cami, medrese ve zaviye türünde yapılar inşa edilmiştir. Beçin Ahmed Gazi Medresesi (1375) ile Milas Ahmed Gazi Camii’ni (1378) kendisinin yaptırdığı bu yapıların kitabelerinden öğrenilmektedir. Ancak kitabeleri günümüze ulaşmayan Eski Çine Ahmed Gazi Camii (14. yüzyılın ilk yarısı-1337?) ile Balat Ahmed Gazi Zaviyesi (1375-1391?) ona atfedilen eserlerdir. Bahsi geçen yapılar arasında Balat Ahmed Gazi Zaviyesi’nin taçkapıları hariç diğer taçkapı ve giriş açıklıkları korunarak veya restore edilerek günümüze sağlam bir şekilde ulaşmıştır. Balat Ahmed Gazi Zaviyesi’nin taçkapıları ise bugün oldukça tahrip durumdadır.

Çalışmaya konu edilen yapılarda, sadece taçkapıya veya giriş açıklığına yer verildiği gibi giriş açıklığı ve taçkapının bir arada kullanıldığı örnekler de mevcuttur. Bu yapılardaki taçkapılar ve giriş açıklıkları, hem işlevselliği hem de estetik değeri açısından Beylikler döneminin Batı Anadolu’daki sanatsal ve mimari anlayışını ortaya koymaktadır.

Ahmed Gazi Bey’in yaptırdığı yapılardan Beçin Ahmed Gazi Medresesi’nin yalnızca güney cephesine bir taçkapı örülmüştür. Diğer bir yapısı olan Milas Ahmed Gazi Camii’nde ise doğu ve batı cephesine birer giriş açıklığı ve kuzey cephesine bir taçkapı inşa edilmiştir. Öte yandan ona atfedilen Eski Çine Ahmed Gazi Camii’nin kuzey ve doğu cephesine birer giriş açıklığı yerleştirilmişken; Balat Ahmed Gazi Zaviyesi’nde ise hem güney hem de batı cephesine birer taçkapı konumlandırılmıştır. Bunlardan Milas

84 Ünal, 1982, 110.

85 Detaylı bilgi için bk. Avcı, 2004, 356; Çaycı, 2017, 131; Zıvıak, 2021, 17.

86 Orbeyi, 2020, 211, 212.

87 Çakmak, 2001, 1; Çoruhlu, 2001, 341.

88 Kuban, 1978, 139; Ünal, 1982, 17; Ödekan, 1993, 115.

89 Ünal, 1982, 110.

90 Orbeyi, 2020, 211, 212.

91 Öney, 1989, 3; Görür, 2002, 47.

92 Pektaş ve Karaçay, 2021, 25.

Ahmed Gazi Camii'ndeki taçkapı ile Eski Çine Ahmed Gazi Camii'ndeki giriş açıklığı, mihrap eksenini doğrultusunda düzenlenmesiyle bu alan vurgulanmıştır. Anadolu Selçuklu döneminden itibaren camilerde taçkapıya veya giriş açıklığına genellikle mihrap eksenine bağlı olarak kuzey yönde yer verilmiştir⁹³. Ayrıca Milas Ahmed Gazi Camii'nin taçkapısının üzerinden yükselen merdiven minare ile söz konusu taçkapı heybetli bir görünüm kazanmıştır. Yine Milas Ahmed Gazi Camii'nin yan giriş açıklıklarından doğudaki, kadınlar mahfilinin başlangıç kısmına yakın inşa edilmişken; batıdaki ise cephe ortasına doğru yapılmıştır.

Taçkapılar veya giriş açıklıklarının cephelerindeki yönü, kimi zaman çevresindeki binalara, sokağa ve/veya manzaraya bakacak şekilde değişiklik göstermiştir⁹⁴. Beçin Ahmed Gazi Medresesi'nin güney cephesinin ortasındaki taçkapısı, kuzeydoğusundaki Orhan Bey Camii'nin yanı sıra İçkale yönünden gelen ve dış kaleye doğru giden yola bakmaktadır. Eski Çine Ahmed Gazi Camii'nin kuzey cephesinin ortasında ve doğu cephesinin kuzeyinde yer verilen birer giriş açıklığı büyük bir avlu içerisinde bulunmaktadır. Benzer bir durum, Milas Ahmed Gazi Camii'nin kuzey cephesinin ortasına konumlandırılan taçkapısı ile doğu cephesinin kuzey ucuna ve batı cephesinin ortasına doğru yapılan birer giriş açıklığı için de geçerlidir. Balat Ahmed Gazi Zaviyesi'nin güney yöndeki ana taçkapısı da bu cephenin batı kanadına ve batıdaki diğer taçkapısı cephe ortasına yerleştirilmiştir. Bu yapının günümüzde etrafında bir yapılaşmaya dair iz yoktur. Bu bağlamda, her iki taçkapı da söz konusu yönlerden görülebilecek şekilde manzaralarına hâkim bir biçimde inşa edilmişlerdir.

Çalışmaya konu olan camilerin taçkapı ve giriş açıklıkları doğu, batı ve kuzey yöne; medreseninki güney yöne ve zaviyeninkiler ise hem güney hem de batı yöne doğru yapılmıştır. Anadolu'da da taçkapı ve giriş açıklıklarının söz konusu yapı türlerine göre benzer yönde/yönlere yapıldığı bazı örneklerle rastlanmaktadır.

Eski Çine Ahmed Gazi Camii'ndeki giriş açıklıklarının verildiği yönler açısından benzer bir uygulama, çağdaşı olan Beyliklerden Aydınoğullarına ait Birgi Ulu Camisi'nin (1312-1313) kuzey cepheye ve doğu cepheye yerleştirilen taçkapıları örnek oluşturmaktadır⁹⁵. Milas Ahmed Gazi Camii'nin mihrap aksında yer alan kuzey cephedeki taçkapısının haricindeki doğu ve batı cepheye inşa edilen yan giriş açıklıkları zamanla karşılıklı konumlandırılacak olan Osmanlı dönemi yan girişlerine örnek teşkil etmiştir. Bunlar içerisinde Erken Osmanlı dönemine ait Bursa Ulu Camisi'nin (1396-1400) hem mihrap eksenine yerleştirilen kuzey cephedeki taçkapısı hem de doğu ve batı cephelerindeki taçkapıları⁹⁶, Milas Ahmed Gazi Camii'nin taçkapısı ve giriş açıklıklarının üç yönde verilmesiyle benzerlik göstermektedir.

93 Çakmak, 2001, 11.

94 Çakmak, 2001, 11.

95 Ünal, 2001, 60, 62, Şek.2. Evliya Çelebi, Seyahatnamesi'nde yapının batı cephesinde de bir giriş açıklığı olduğunu söylemiştir. Ancak günümüzde batı cepheye ait bir açıklık söz konusu değildir.

96 Yavaş, 2012, 88.

Selçuklu dönemine ait açık avlulu medreselerden Konya Sırçalı Medresesi'nde (1242) olduğu gibi, ana eyvanın karşısına taçkapının giriş eyvanı şeklinde konumlandırılması, Beçin Ahmed Gazi Medresesi'nde de devam etmiştir⁹⁷.

Söz konusu uygulamaya 15. yüzyılın ilk yarısına tarihlenen Osmanlı dönemine ait Bursa Yıldırım (1399), Merzifon Çelebi Sultan Mehmet (1414-1417), Bursa Yeşil (1419) ve Bursa Muradiye (1424-1425) medreselerinde rastlanmaktadır⁹⁸. Beçin Ahmed Gazi Medresesi'nin taçkapısı gibi hem ana eyvanın tam karşısına yapılan hem de güney cepheye açılan Anadolu Selçuklu döneminden Kayseri Sahibiye Medresesi'nin (1267) taçkapısı örnek teşkil etmektedir⁹⁹. Artuklu dönemine ait Mardin Sultan İsa (Zinciriye) Medresesi'nin (1385) taçkapısı, güney yöne açılması bakımından Beçin Ahmed Gazi Medresesi'nin taçkapısıyla benzerlik göstermektedir¹⁰⁰.

Beçin Ahmed Gazi Medresesi'nin taçkapısı¹⁰¹ ile Milas Ahmed Gazi Camii'nin taçkapısı¹⁰² anıtsallığı ve dışa taşıntısıyla Anadolu Selçuklu geleneğini devam ettirmektedir. Diğer yandan bu taçkapılar süsleme unsurlarında sadeliğe gidilmesi¹⁰³ bakımından Selçuklu dönemi taçkapılarından ayrılmaktadır.

Beçin Ahmed Gazi Medresesi, Milas Ahmed Gazi Camii ve Balat Ahmed Gazi Zaviyesi'nin dikdörtgen prizma şeklinde beden duvarlarından taşıntılı taçkapılarının her biri sivri kuşatma kemerine sahiptir. Tokat Sümbül Baba Zaviyesi'nin (1291-1292) taçkapısı da Balat Ahmed Gazi Zaviyesi'nin örneklerindeki gibi sivri kemerli bir formda inşa edilmiştir¹⁰⁴.

Milas Ahmed Gazi Camii'nin taçkapısının iç yan yüzlerinde yuvarlak kemerli sade işçilik gösteren birer mihrabiye yer verilmiştir. Balat Ahmed Gazi Zaviyesi'nin batı taçkapısındaki karşılıklı inşa edilen yarım daire biçimdeki nişleri günümüze gelmemiştir. Beçin Ahmed Gazi Medresesi'ne ait taçkapının iç yan yüzlerine kaval silmeli birer sivri kemerli niş açılmıştır¹⁰⁵. Bu mihrabiye nişleri, kaval silmeleri açısından dönemin mimari anlayışını yansıtmaktadır. Beyliğin geç döneminde inşa edilen Balat İlyas Bey Camii'nin (1404) taçkapısı da sivri kemerli mihrabiyelerle teşkilatlandırılmış; ancak bunlar süslemeli olmaları bakımından incelenen örneklerden farklılık göstermektedir.

Beçin Ahmed Gazi Medresesi'nin taçkapısı cepheden 1,62 cm'lik taşıntıya sahip olup bu özelliği ile incelenen yapılar arasında ilk sırada yer almaktadır. Bu yapıyı, Milas Ahmed Gazi Camii'nin taçkapısı takip etmektedir. Söz konusu caminin taçkapısının iki

97 Semerci ve Özkafa, 2020, 66, 67, 74.

98 Demiralp, 1999, 204.

99 Yavaş, 2015, 122, 124, 299, Çiz. 27.

100 Yavuz, 2020, 315, 317.

101 Duran, 1995, 198, 199; Pektaş, 2024, 267, 273.

102 Duran, 1995, 130.

103 Kuban, 2009, 634.

104 Ünal, 1982, 13, 48, Res.83.

105 Duran, 1995, 199.

yönde gerçekleştirdiği taşıntısı merdiven minareden dolayı farklılık göstermekle birlikte doğu yönünde 1,28 cm ve batı yönünde 0,17 cm'dir. Bu yapının taçkapısı doğu yönündeki taşıntısıyla ikinci sırada bulunmaktadır. Balat Ahmed Gazi Zaviyesi'ne ait güney taçkapı ise 1,21 cm'lik taşıntısıyla Milas Ahmed Gazi Camii'nin taçkapısına yakın bir ölçü sergilemektedir. Öte yandan Milas Ahmed Gazi Camii ile Eski Çine Ahmed Gazi Camii'nin ikişer giriş açıklıkları da beden duvarları ile aynı düzlemde verilmiştir.

Menteşe Beyliği'nin söz konusu mimari eserlerinin taçkapılarının yapı türlerine göre cepheden taşıntılı verilen örneklerle başka Beyliklerde de rastlanmaktadır. Eratnaoğulları Beyliği'ne ait Bünyan Ulu Camisi'nin (1333)¹⁰⁶ ve Karamanoğulları Beyliğine ait Aksaray Ulu Camisi'nin (1408)¹⁰⁷ taçkapısı, Milas Ahmed Gazi Camii'ndeki gibi cepheden taşıntılı şekilde tasarlanmıştır. Beçin Ahmed Gazi Medresesi'nin taçkapısı ile Karamanoğulları Beyliğine ait Niğde Ak Medrese'nin (1409-1410) taçkapısında da benzer bir uygulama görülmektedir¹⁰⁸. Ayrıca Balat Ahmed Gazi Zaviyesi'nde yer alan örneklerdeki gibi Erken Osmanlı dönemine ait Amasya Yakup Paşa Zaviyesi'nin (1413) batı yöndeki ana taçkapısı taşıntılı olarak yapılmıştır¹⁰⁹.

Ahmed Gazi Bey'in inşa ettirdiği ve ona atfedilen yapıların taçkapıları ile giriş açıklıklarında inşa malzemesi olarak mermer, kesme taş, moloz taş ve tuğla kullanılmıştır. Mermer, genellikle devşirme malzeme olarak bu unsurların kurgusunda tercih edilmiştir.

Milas Ahmed Gazi Camii'nin giriş açıklıklarının lentoları ve yan sövelerinde devşirme mermerler kullanılmış; bu kapılardan batı giriş açıklığının yuvarlak kemerinin iç kısmında ayrıca mermer parçalara yer verilmiştir. Yine bu caminin taçkapısının giriş açıklığındaki basık kemerinde ve yan sövelerinde de gri renkli ve mavi damarlı mermerler tercih edilmiştir. Eski Çine Ahmed Gazi Camii'nin giriş açıklıklarının basık kemerleri ve yan söveleri devşirme mermer malzemeden oluşturulmuştur. Beçin Ahmed Gazi Medresesi'nin taçkapısının giriş açıklığının lento ve sövelerinde de devşirme mermerler kullanılmıştır. Balat Ahmed Gazi Zaviyesi'nin her iki taçkapısında da yer yer boyutları birbirinden farklılık gösteren devşirme mermerlere yer verilmiştir. Yine Menteseoğullarına ait bir yapı olan Beçin Orhan Bey Camii'nin kuzeydeki taçkapısının giriş açıklığının lento ve yan söveleri (1331-1332/1333?)¹¹⁰ devşirme mermer parçalarla teşkilatlandırılmıştır. Ayrıca bu giriş açıklığının lentosu üzerinde sağ ve sol köşelere ambon parçası olan devşirme bloklar da yerleştirilmiştir¹¹¹.

Çalışmaya konu edilen söz konusu cami, medrese ve zaviye haricinde Anadolu Türk mimarisinde de farklı yapı türlerinin kapılarında devşirme malzeme tercih edilmiştir. Örneğin Diyarbakır Ulu Camii'nin (1091) avluya açılan batı giriş açıklığının lento-

106 Bayram, 1991, 73.

107 Bilget Fataha, 2010, 101.

108 Dülgerler, 2006, 114, 115, Res.211.

109 Çakmak, 2001, 113.

110 Duran, 1995, 101.

111 Ünal, 2018, 28.

sunda arşitrava yer verilmiştir¹¹². Caminin yanı sıra hanlarda da bu tür malzeme kullanımı görülmektedir. Bunlara Anadolu Selçuklu döneminden Dokuzun Hanı (1210) ile Zazadin Hanı'nın (1236-1237)¹¹³ taçkapıları ile Menteşeoğullarına ait Balat I No.'lu Han'ın¹¹⁴ (14. yüzyıl) taçkapısı örnek teşkil etmektedir. Türbe yapılarının giriş açıklıklarında da devşirme malzeme kullanımı söz konusudur. Örneğin Konya Alaaddin Camii'nin avlusundaki Anonim Türbe'nin (1219-1220) taçkapısının giriş açıklığında lento işlevi görmesi için templan arşitravına ait devşirme parçalar kullanılmıştır¹¹⁵. Menteşeoğullarına ait Eski Köyceğiz Köyü Anonim Türbesi (13. yüzyılın sonları-14. yüzyılın başları)¹¹⁶ ile Saruhanlı Beyliği'nden Manisa Yedi Kızlar Türbesi'nin (14. yüzyılın son çeyreği) giriş açıklıklarında devşirme malzemeye yer verilmiştir¹¹⁷.

Beçin Ahmed Gazi Medresesi'nin taçkapısında olduğu gibi Karamanoğullarına ait Ermenek Tol Medrese'nin (1339-1340)¹¹⁸ ve Niğde Ak Medrese'nin (1409-1410)¹¹⁹ taçkapısı kesme taş malzemeden yapılmıştır. Anadolu Selçukluları döneminde Isparta Atabey Ertokuş Medresesi (1224), Sivas Çifte Minareli Medrese (1271) ve Kırşehir Cacabey Medresesi'nin (1272-1273) taçkapısı da kesme taştan inşa edilmiştir¹²⁰.

Milas Ahmed Gazi Camii'nin taçkapısı gibi Eşrefoğulları Beyliği'ne ait Beyşehir Eşrefoğlu Camii (1134)¹²¹, Karamanoğulları Beyliği'ne ait Karaman Hacıbeyler Camii (1356) ve Aksaray Ulu Camisi (1408)¹²² ile Erken Osmanlı dönemine ait Edirne Beylerbeyi Camii'nin (1428-1429)¹²³ taçkapısı kesme taştan yapılan örnekler arasında bulunmaktadır.

Çalışmaya konu olan Balat Ahmed Gazi Zaviyesi'nin taçkapılarında devşirme mermerin yanı sıra moloz taş ve tuğla malzeme de kullanılmıştır. Öte yandan Milas Ahmed Gazi Camii'nin batı giriş açıklığında da tuğlalara yer verilmiştir.

Batı Anadolu'daki 14. yüzyıl yapılarında beden duvarlarında taş ve tuğla alması örgüsü görülmekle¹²⁴ birlikte bu uygulamaya söz konusu dönemin kemer formlarında da rastlanmaktadır¹²⁵. Bu durum Balat Ahmed Gazi Zaviyesi'nin güney taçkapısının sivri

112 Şaman Doğan ve Yazar, 2007, 219.

113 Duran, 1995, 336; Şahin, 2018, 180.

114 Baş, 1989, 119; Şahin, 2024, 307.

115 Şaman Doğan ve Yazar, 2007, 219.

116 Duran, 1995, 169, 170.

117 Aktuğ Kolay, 2017, 121, 147.

118 Şaman Doğan ve Bilget Fataha, 2011, 99-101.

119 Dülgerler, 2006, 114, 115.

120 Önkol Ertunç, 2016, 64, 74, 80.

121 Çilek, 2021, 36.

122 Önkol Ertunç, 2018, 1627.

123 Çakmak, 2001, 128.

124 Kuban, 2009, 632.

125 Aktuğ Kolay, 2017, 40-46.

kemerine ve batı taçkapısının sövelerine yansımıştır.

Balat Ahmed Gazi Zaviyesi'nin güney yöndeki taçkapısı, bir sıra kesme taş ile iki sıra tuğlanın almaşık düzende yerleştirilmesiyle meydana getirilen sivri kemeriyle bölgesel özellikler taşımaktadır. Çalışmada incelenen taçkapı ve giriş açıklıklarında geometrik, bitkisel ve yazılı olmak üzere üç türlü süsleme yapılmıştır. Beçin Ahmed Gazi Medresesi ve Milas Ahmed Gazi Camii'nin taçkapılarındaki kitabelerinde bitkisel ve geometrik süslemelere bir arada yer verilmiştir. Beçin Ahmed Gazi Medresesi'nin taçkapısındaki inşa kitabesine kıvrım dallar, rumi-palmet ve zencirek motifleri işlenmişken; Milas Ahmed Gazi Camii'nin taçkapısındaki inşa kitabesinde ise bir madalyon ile yarım madalyon içinde şakayıktan oluşan çiçek motifleri ve kıvrım dallardan oluşan bir süsleme kompozisyonuyla bezenmiştir.

Eski Çine Ahmed Gazi Camii'nin doğu giriş açıklığının yan sövelerindeki panolarda çiçek, yaprak ve palmetten oluşan bitkisel motiflerin yanı sıra haç ile haç kolları, madalyon, çarkıfelek, altı ve sekiz kollu yıldız ile baklavadan meydana gelen geometrik desenler bir arada yoğun olarak işlenmiştir. Kapının söveleri olarak kullanılan mermerden bu iki templon arşitravı, Bizans döneminde söz konusu desen ve motiflerin yanı sıra haç ve haç kollarıyla süslenmiştir. Menteşe Beyliği döneminde, devşirme mermer parçalardaki süslemelerin içeriğine bakılmaksızın bunlara söve işlevi verilerek yeniden değerlendirilmiştir.

Beçin Ahmed Gazi Medresesi'nin taçkapısında sadece inşa kitabesine yer verilmiştir. Milas Ahmed Gazi Camii taçkapısında inşa kitabesi ile batı giriş açıklığına vakfiye kitabesi yerleştirilmiştir. Milas Ahmed Gazi Camii'nin inşa kitabesinde Menteşe Beyliği'nin soyağacının bir kısmına yer verildiği gibi yapının yapım yılı ve banisi hakkında da bilgi sunmaktadır. Ayrıca yapıların kimliğini temsil eden bu inşa kitabeleri, taçkapı unsurlarını daha da önemli kılmıştır¹²⁶.

Beçin Ahmed Gazi Medresesi'nin taçkapısındaki kademeli silmeler, Gotik etkileri yansıtmaktadır¹²⁷. Medresenin taçkapısı, Selçuklu geleneğini sürdürmekle birlikte silme demetleriyle oluşturulan sivri bir kemer Gotik tarzda yapılmıştır¹²⁸. Ayrıca, Anadolu'da kemer demetine yer verilen başka Gotik tarzlı taçkapılar da inşa edilmiştir. Bunlara örnek olarak Divriği Ulu Cami Darüşşifası'nın (1228-1243) taçkapısı¹²⁹ ile Bergama Ulu (Yıldırım) Camii'nin (1399) kuzey taçkapısı¹³⁰ verilebilir. Öte yandan Anadolu'da Gotik mimarlık özelliklerini büyük oranda barındıran ilk yapı olma özelliği taşıyan Eratnaoğulları Beyliği'nden Niğde Sungur Ağa (Bey) Camii'nin (1335) kuzey ve doğu taçkapılarında da Gotik üslup söz konusudur¹³¹.

126 Çaycı, 2017, 133.

127 Pektaş, 2024, 273.

128 Duran, 1995, 337.

129 Duran, 1995, 337; Çaycı, 2004, 119.

130 Çaycı, 2004, 119; Tanman, 2005, 219. Taçkapının res. için bz. Ersoy, 1988, Res.6.

131 Akmaydalı, 1955, 151; Aslanapa, 1989, 204; Tanman, 2005, 213.

Anadolu dışında Beçin Ahmed Gazi Medresesi taçkapısında olduğu gibi kademeli silmelerle meydana getirilen uygulamalara Kıbrıs'taki yapılarda da rastlanmaktadır. Örneğin, Girne Bellapais Manastırı (12. yüzyıl), Lefkoşa Selimiye Camii (Ayasofya Camii Katedrali, 13.yüzyıl) ve Büyük Hamam (Saint George Kilisesi, 1306-1309) taçkapılarında kademeli silmelerle oluşturulmuş uygulamalar bulunmaktadır¹³². Ahmed Gazi Medresesi'nin taçkapısı ile Gazi Magosa Lala Mustafa Paşa Camii'nin (Saint Nikola Katedrali, 1298-1312) giriş cephesi arasında bir bağlantı kurulması mümkündür¹³³. Ayrıca, bu yapının iç kısmında da benzer uygulamalar söz konusudur. Lefkoşa'daki Bedesten'in (St. Nicholas Kilisesi, 12.-16.yüzyıllar)¹³⁴ taçkapısında da kademeli silmelere yer verilmiştir. Batı Avrupa'daki Paris Notre Dame Katedrali'nin (1163-1345) taçkapısı, Gotik özellikler taşımaktadır. Menteşeoğulları Beyliği'nin komşusu olan Rodos'ta da Gotik yapılarda sivri kemerlerin yaygın bir şekilde kullanıldığı görülmektedir¹³⁵. Profilli kemerler ve kademeli silmeler, Doğu Akdeniz havzasında, Suriye bölgesinden Mısır'a ve günümüz İtalya yarımadasına kadar uzanan geniş bir etki alanına sahiptir¹³⁶.

Sonuç

Ahmed Gazi Bey'in inşa ettirdiği Beçin Ahmed Gazi Medresesi ile Milas Ahmed Gazi Camii ve ona atfedilen Eski Çine Ahmed Gazi Camii ile Balat Ahmed Gazi Zaviyesi'nin taçkapıları ve/veya giriş açıklıkları konum, form, malzeme ve süsleme açısından farklılık göstermektedir. Cami yapılarında, mekânsal sirkülasyonu artırmak ve erişilebilirliği sağlamak amacıyla iki ya da üç cepheden giriş imkânı tanıyan çoklu girişler tasarlanmıştır. Beçin Ahmed Gazi Medresesi'nin taçkapısı güney yöne açılması bakımından bu cepheyi görünür kılmıştır. Ayrıca Balat Ahmed Gazi Zaviyesi'nin taçkapıları ise büyük oranda günümüze yıkık halde gelmesine karşın mevcut izlerden abidevi forma sahip olduğu anlaşılmakla birlikte bu kapıların tek bir mekânın iki yönüne açılmalarıyla zaviye grubundaki yapılar arasında dikkat çekmektedir.

Çalışmada incelenen cami, medrese ve zaviyenin taçkapıları taşıntılı formda verilmiştir. Öte yandan camilerin kuzey, doğu ve batı yöne teşkilatlandırılan giriş açıklıkları beden duvarlarıyla aynı düzlemde inşa edilmiştir. Anadolu Selçuklu geleneğinin devamı niteliğinde inşa edilen Beçin Ahmed Gazi Medresesi ve Milas Ahmed Gazi Camii'nin taçkapıları, anıtsallıkları ile giriş cephelerini vurgulamıştır. Ayrıca Beçin Ahmed Gazi Medresesi'nin taçkapısındaki iç içe geçmiş kemer demeti Gotik üslubuyla ön plana çıkmaktadır.

İncelenen örneklerdeki taçkapı ve giriş açıklıklarının inşasında kesme taş, moloz taş, tuğla, mermer ile devşirme mermer malzeme kullanılmıştır. Bunlar içerisinde Milas Ahmed Gazi Camii'nin batı giriş açıklığındaki devşirme malzeme üzerine vakfiye kita-

132 Pektaş, 2024, 273.

133 Pektaş, 2024, 273.

134 Turkan ve Özburak, 2018, 434.

135 Tanman, 2005, 218.

136 Arel, 1968, 78-80.

besinin yazılması ve Eski Çine Ahmed Gazi Camii'nde Bizans dönemine ait devşirme malzemenin süslemeli yüzlerinin doğu giriş açıklığının yan sövelerinde görülebilecek şekilde yer verilmesi söz konusu yapıların kapılarına estetik değer katmıştır. Çalışmaya konu edilen taçkapılarda sadeleşmeye gidilerek yer yer zarif süslemeler işlenmiştir. Giriş açıklıkları da genellikle mütevazı biçimde tasarlanmıştır. Beçin Ahmed Gazi Medresesi ile Milas Ahmed Gazi Camii'nin taçkapılarının kitabeleri, dönemin yazılı belgeleri olarak yapının kimliği, inşa tarihi ve banisi hakkında bilgiler sunmalarının yanında büyük oranda korunarak günümüze gelmesi bakımından da hem epigrafik hem de sanatsal açıdan değerli birer kültürel miras unsurunu teşkil etmektedir.

Ahmed Gazi Bey'in inşa ettirdiği ve ona atfedilen yapıların taçkapıları ve giriş açıklıkları, Mentеше Beyliği'nin mimari üslubunun örnekleri olarak Türk-İslam sanatında önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

- Akarca, A. ve Akarca, T. (1954). *Milas*. İstanbul: İstanbul Matbaası.
- Akmaydalı, H. (1985). Niğde Sungurbey Camii, *Vakıflar Dergisi*, (19), 147-178. Doi: https://isamveri.org/pdfdr/D00143/1985_19/1985_19_AKMAYDALIH.pdf
- Aktuğ Kolay, İ. (2017). *Batı Anadolu 14.Yüzyıl Beylikler Mimarisinde Yapım Teknikleri*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını.
- Arel, A. (1968). Menteşe Beyliği Devrinde Peçin Şehri, *Anadolu Sanatı Araştırmaları (I)*, İTÜ Mimarlık Fakültesi, 69-100.
- Arel, A. (2014). Bir Temellük Aracı Olarak Mimarlık: Menteşe Beyliği Örneği, H. B. Konyar & N. Yavuzoğlu Atasoy (Yayına Haz.), *Beylikler Dönemi Kültür ve Sanatı (16-17 Nisan 2003 Sempozyum Bildirileri)*, (s.43-82). İstanbul: Sanat Tarihi Derneği Yayınları.
- Arseven, C. E. (1947). Kapı, *Sanat Ansiklopedisi (Cilt: II)*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Arseven, C. E. (1975). Taçkapı, *Sanat Ansiklopedisi (Cilt: IV)*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Aslanapa, O. (1977). *Yüzyıllar Boyunca Türk Sanatı (14. Yüzyıl)*. İstanbul: MEB Yayınları.
- Aslanapa, O. (1989). *Türk Sanatı*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Avcı, S. (2004). Ben İlim Şehriyim Ali de Onun Kapısıdır Hadisi Üzerine, *Marife Dini Araştırmalar Dergisi*, 4(3), 355-364. Doi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/2218574>
- Baş, A. (1989). *Beylikler Dönemi Hanları*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Baykara, T. (1999). Balat Şehri Yapıları (XVI. yüzyıl sonlarında). *Tarih İncelemeleri Dergisi*, (14), 1-9. Doi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/58427>
- Bayram, F. (1991). Kayseri-Bünyan Ulu Camii, *Türk Arkeolojisi ve Etnografya Dergisi*, (69), 73-98. Doi: <https://dergipark.org.tr/en/pub/turketnografyadergisi/issue/67084/1047828>
- Bilget Fataha, E. (2010). *Karamanoğlu Beyliği Yapılarında Mimari Süsleme*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Hacettepe Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Çakmak, Ş. (2001). *Erken Osmanlı Dönemi Mimarisinde Taçkapılar (1300-1500)*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı.
- Çakmak, Ş. (2013). *Muğla Cami ve Mescitler (I.Baskı)*, Muğla: Muğla Belediyesi Kültür Yayınları 12.

- Çaycı, A. (2004). Korkuteli (İstanoz) Tarihi ve Korkuteli Alaaddin Camii Üzerine Bir Araştırma, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (16), 107-128. Doi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sutad/issue/26280/276918>
- Çaycı, A. (2017). İslam Mimarisinde Anlam ve Sembol. Konya: Palet Yayınları.
- Çilek, Ü. (2021). Beyşehir Eşrefoğlu Camii Taçkapısının Özgün Bezemeleri, *Lale Kültür, Sanat ve Medeniyet Dergisi*, 34-50. Doi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1780116>
- Çoruhlu, Y. (2001). Kapi, *TDV İslâm Ansiklopedisi* (Cilt: 24, s. 341, 342). İstanbul: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi. URL: <https://islamansiklopedisi.org.tr/kapi> [Erişim Tarihi: 12.10.2025]
- Demir, A. (2018). Beçin Adı ve Tarihi, R. H. Ünal (Haz.), *Beçin Kazılarının 15 Yılı (1995-2009)*, (s. 15-24). Muğla: Muğla Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları.
- Demiralp, Y. (1999). *Erken Dönem Osmanlı Medreseleri (1300-1500)*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı.
- Duran, R. (1995). *Menteşe Beyliği Mimarisi I-II*, (Yayınlanmış Doktora Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Duran, R. (2003). Ortaçağ Türk Mimarisinin Önemli Bir Eseri: Eski Çine-Ahmed Gazi Camii, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (10), 493-506. Doi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/susbed/issue/61774/923532>
- Duran, R. (2007). Taş Vakfiyeleriyle Milas Ulu (Ahmed Gazi) Camii, M. Denktaş & O. Eravşar (Ed.), *Sanat Tarihi Araştırmaları Prof. Dr. Haşim Karpuz'a Armağan*, (s.187-201). Konya: Kınılcım Kitabevi.
- Durukan, A. (1988). *Balat İlyas Bey Camii (I.Baskı)*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Durukan, A. (2014a). Beylikler Dönemi Kültür Ortamından Kesit, *Sanat Tarihi Araştırmaları Kültürel Kimlikte Gelenek, Çeşitlilik ve Değişim Prof. Dr. Hakkı Acun Armağanı, Turkish Studies*, IX(10), 391-502.
- Durukan, A. (2014b). Menteşe Beyliği Zamanında Balat, H. B. Konyar & N. Yavuzoğlu Atasoy (Yayına Haz.) *Beylikler Dönemi Kültür ve Sanatı (16-17 Nisan 2003 Sempozyum Bildirileri)*, (s. 83-134). İstanbul: Sanat Tarihi Derneği Yayınları.
- Dülgerler, O. N. (2006). *Karamanoğulları Dönemi Mimarisi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Emecen, F. M. (2011). Beylikler Döneminde Batı Anadolu: Menteşeoğulları ve İlyas Bey, M. B. Tanman & L. Kayhan Elbirlik (Ed.), *Balat İlyas Bey Külliyesi*, (s.31-37). İstanbul: SÖKTAŞ.

- Erincin, Ö. ve Erat, B. (1987). Milas Ulu Cami ile İlgili Çalışmalar, *Vakıf Haftası Dergisi*, (5), 107-126. Doi: https://isamveri.org/pdfdrgr/D00471/1987/1987_5_ERINCIN_ERAT.pdf
- Eroğlu Bilgin, S. (2017). *Batı Anadolu Beyliklerinde Bezeme Anlayışı (Camiler)*, Ankara: Gece Kitaplığı.
- Eroğlu, Z. (2018). *Muğla Tarihi*, (4. Baskı), Muğla: Muğla Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları 13.
- Ersoy, B. (1988). Bergama Ulu Cami, *Sanat Tarihi Dergisi*, 4(4), 57-66.
- Eyice, S. (1989). Ahmed Gazi Camii, *TDV İslâm Ansiklopedisi* (Cilt. 2, s.68-69). İstanbul: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi. URL: <https://islamansiklopedisi.org.tr/ahmed-gazi-camii> [Erişim Tarihi: 30.04.2025]
- Görür, M. (2002). Beylikler Dönemi Mimarisinde Taş Süsleme Programı, *Türkler*, Cilt:8, 46-54.
- Güney, G. (1998). *Batı Anadolu Bölgesinde (Aydın, İzmir, Manisa) Beylikler Dönemine Ait Özellikli Altı Camiinin Süslemeleri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Hakses, A. R. (1999). *Muğla Menteşe Büyükleri*. Muğla: Muğla Valiliği İl Kültür Müdürlüğü.
- Keçiş, M. (2016). Menteşeoğlu İlyas Bey Tarafından Venediklilerin Girit Dukası Marco Faledro'ya Verilen 24 Temmuz 1403 Tarihli Ahidname, A. Çevik & M. Keçiş (Ed.), *Menteşeoğulları Tarihi*, 25-27 Nisan 2012-Muğla (Bildiriler), (s.165-180). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Kızıl, A. (2002). *Uygurlukların Başkenti Mylasa ve Çevresi*. Milas: Milas Belediyesi Kültür Yayınları.
- Kuban, D. (1978). *100 Soruda Türkiye Sanatı Tarihi*, İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Kuban, D. (2009). Osmanlı Mimarlığı, H. İnalcık ve G. Renda (Yayına Haz.), *Osmanlı Uygurluğu* (Cilt 2), (s. 627-697), Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Mete, Z. (2004). Menteşe, *TDV İslâm Ansiklopedisi* (Cilt.29, s.150-152). İstanbul: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi. URL: <https://islamansiklopedisi.org.tr/mentese> [Erişim Tarihi: 06.10.2025]
- Orbeyi, N. (2020). Mimar Sinan Yapılarında Çevre Duvarının Bir Bileşeni: Kapı, *History Studies*, 12(1), 211-225.
- Ödekan, A. (1993). Cümle Kapısı, *TDV İslâm Ansiklopedisi* (Cilt:8, s.115, 116). İstanbul: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi. URL: <https://islamansiklopedisi.org.tr/cumle-kapisi> [Erişim Tarihi: 11.10.2025]

- Öney, G. (1989). *Beylikler Devri Sanatı XIV.-XV. Yüzyıl*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Önkol Ertunç, Ç. (2016). *Anadolu Selçuklu Dönemi Yapılarında Tezyinat*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Önkol Ertunç, Ç. (2018). Karamanoğulları Beyliği Sanatsal Faaliyetleri ve Hacıbeyler Camisi Örneği, *Ulakbilge Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(30), 2018, 1624-1634. Doi: https://isamveri.org/pdfdrgr/G00975/2018_30/2018_30_ERTUNCCO.pdf
- Pektaş, K. (2021). Karia'dan Menteşe'ye: Güneybatı Anadolu'nun Yeni Hâkimleri ve Eserleri, O. C. Henry ve A. B.-Henry (Haz.), *Kariyalılar: Denizcilerden Kent Kuruculara*, (s.78-93). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Pektaş, K. (2024). Menteşeoğulları Dönemi Bağlamında Anadolu-Kıbrıs Sanat İlişkileri, O. Meşeli (Yayına Haz.), *9. Uluslararası Türk Kültürü Kongresi, Yurt Dışı Türk Kültür Varlıkları "Kıbrıs"-Kıbrıs Bildirileri* (s.267-285). Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayını.
- Pektaş, K. ve Karaçay, O. (2021). *Bir Tarih Hazinesi Beçin Kalesi*, İstanbul: Kültür Sanat Basımevi.
- Semerci, F. ve Özkafa, A. (2020). Anadolu Selçuklu Medreselerinde Mekân ve Cephe Kalitesinin Analizi: Konya Medreseleri Örneği. *İslam Medeniyeti Araştırmaları Dergisi* 5(1), 58-90. Doi: <https://doi.org/10.20486/imad.693366>
- Sevim, A. ve Yücel, Y. (1989). *Türkiye Tarihi (Fetih, Selçuklu ve Beylikler Dönemi)*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Sözen, M. (1970). *Anadolu Medreseleri (Selçuklu ve Beylikler Devri Cilt: 1)*. İstanbul: İTÜ Yayınları.
- Şahin, M. K. (2015). *Anadolu Selçuklu Dönemi Camileri/Boyuna Düzenlemeli Camiler*, Ankara: Merdiven Yayın: 32.
- Şahin, M. K. (2018). Konya ve Çevresinde Bulunan Anadolu Selçuklu Dönemine Ait Bazı Hanlar Üzerine Yorumlamalar, *History Studies*, 10(5), 173-224. Doi: https://www.historystudies.net/konya-ve-cevresinde-bulunan-anadolu-selcuklu-donemine-ait-bazi-hanlar-uzerine-yorumlamalar_1154
- Şahin, M. K. (2024). Bafa Gölü Çevresinden Beylikler Dönemine Ait Bazı Hanlar Üzerine Düşünceler, G. Eren & A. Kalkan (Ed.), *DİDİM Tarih- Kültür- Turizm*, (s.295-335). İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

- Şaman Doğan, N. ve Bilget Fataha, E. (2001). Karamanoğulları Medreselerine Tarihsel Bir Yaklaşım: Ermenek Tol, Karaman Hatuniye/Melek Hatun ve Niğde Ak Medreseleri, *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi* (14), 95-118. Doi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/turkiyat/issue/16671/519036>
- Şaman Doğan, N. ve Yazar, T. (2007). Ortaçağ Anadolu Türk Mimarisinde Devşirme Malzeme Kullanımı, *Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 25(1), 209-230. Doi: <https://dergipark.org.tr/en/pub/huefd/issue/41204/504982>
- Tanman, B. (2005). 14. ve 15. Yüzyıllarda Anadolu Türk Mimarlığında Gotik Etkiler, (A. Ağır, D. Mazlum & G. Cephaneçigil (Ed.), *Afife Batur'a Armağan: Mimarlık ve Sanat Tarihi Yazıları* (s.213-225). İstanbul: Literatür Yayınları.
- Turkan, Z. ve Özburak, Ç. (2018). Lefkoşa Tarihi Kent Dokusunda "Selimiye Meydanı", *Journal Of History Culture And Art Research*, 7(2), 430-443. Doi: https://www.researchgate.net/publication/326149329_Lefkosa_Tarihi_Kent_Dokusunda_Selimiye_Meydani
- Uzunçarşılı, İ. H. (1929). *Kitabeler*. İstanbul: Devlet Matbaası.
- Uzunçarşılı İ. H. (1969). *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu ve Karakoyunlu Devletleri*. Ankara.
- Ünal, R. H. (1982). *Osmanlı Öncesi Anadolu-Türk Mimarisinde Taçkapılar*. İzmir: Ticaret Matbaacılık T.A.Ş.
- Ünal, R. H. (1999). Ahmed Gazi Medresesi, G. Öney & R. H. Ünal (Yayına Haz.), *Akdeniz'de İslam Sanatı, Erken Osmanlı Sanatı, Beyliklerin Mirası*, (s.43, 44). İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Ünal. R. H. (2001). *Birgi Tarihi, Tarihî Coğrafyası ve Türk Dönemi Anıtları*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Ünal, R. H. (2018). *Beçin Kazılarının 15 Yılı (1995-2009)*. Muğla: Muğla Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları 7.
- Vakıflar Genel Müdürlüğü (1983). *Türkiye Vakıf Abideleri ve Eski Eserler I (İlaveli 2. Baskı)*, Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Varlık, M. Ç. (2006). Menteşeoğulları Beyliği, A. Y. Ocak & A. U. Peker (Ed.), *Anadolu Selçukluları ve Beylikler Dönemi Uygarlığı I*, (s.149-151). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Witteck, P. (1999). *Menteşe Beyliği 13- 15 İnci Asırda Garbi Küçük Asya Tarihine Ait Tetkik*. (O.Ş. Gökyay, Çev.), Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Yavaş, A. (2015). *Anadolu Selçuklu Veziri Sahip Ata Fahreddin Ali'nin Mimari Eserleri*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

- Yavaş, D. (2012). Bursa Ulu Cami, *TDV İslâm Ansiklopedisi* (Cilt:42, s.88-89). İstanbul: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi. URL: <https://islamansiklopedisi.org.tr/ulucami#11-bursa-ulucamii> [Erişim Tarihi: 13.10.2025]
- Yavuz, M. (2020). *Mardin Artuklu Cami ve Medreselerinde Taç Kapılar*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Anadolu Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Yavuz, N. (2020). *Anadolu'da Beylikler Dönemi-Siyasi Kültür ve Tarih*-(Genişletilmiş 4.Baskı). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Yiğit, A. (2009). *XVI. Yüzyıl Menteşe Livası Vakıfları*. Ankara: Barış Platin Kitabevi.
- Zıvıak, H. (2021). *Beyşehir Zamana Yolculuk Dükkânında Bulunan Geleneksel Konut Mimarisine Bağlı Ahşap Kapı Kanatları*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Necmettin Erbakan Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Değerlendirme: Çift “kör” hakem incelemesi.

Çıkar Çatışması: Yazarlar bir çıkar çatışması beyan etmemiştir.

Finansal Destek: Yazarlar bu çalışmanın türetildiği yüksek lisans tezinin 23/152/19/5/3 numaralı proje ile Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Birimi tarafından desteklendiğini belirtmiştir.

İntihal ve Diğer Etik Beyanlar: İntihal taraması *iThenticate* yazılımıyla yapılmış ve benzerlik oranı, derginin üst sınırı olan %15’in altında çıkmıştır. Yazarlar, kaynak gösterilen görseller haricindeki tüm görsel materyallerin kendilerine ait olduğunu bildirmiştir.

Peer-review: Double-blind peer-reviewed.

Conflict of Interest: The authors have no conflict of interest to declare.

Grant Support: The authors state that the master’s thesis from which this study was derived was supported by the Muğla Sıtkı Koçman University Scientific Research Projects Dept. with project number 23/152/19/5/3..

Plagiarism & Other Ethical Statements: Plagiarism detection was conducted using the *iThenticate* software and the similarity ratio was detected below the journal’s upper limit of 15%. The authors state that all visual materials, except those cited as sources, belong to them.

Makaleler, ilk başvurudan yayın aşamasına değin, ön inceleme, hakem değerlendirme, editör ve İngilizce editörü inceleme süreçlerinde görülen ihtiyaçlara göre, gözden geçirme ve düzeltme yapabilmesi amacıyla yazara en az bir kere geri gönderilmekte ve yayın öncesinde de yazarın son durum onayı alınmaktadır. Yoğunluk ve personel sıkıntısı dolayısıyla dergi tarafından ayrıca nihai, detaylı bir redaksiyon işlemi yapılamamaktadır. Dilin kullanımı, imlâ ve redaksiyonla ilgili hususlar ve kullanılan görsellerin kalitesi yazarların sorumluluğundadır.

From the first submission to the publication stage, articles are returned to the author at least once for review and correction, depending on the needs encountered during the preliminary review, peer review, editor and English editor review processes. In addition, the author’s approval is obtained for the final version of the article in publication format before publication. Due to the density, and lack of personnel, no additional redaction (editing the writing/typing) is performed by the journal. The language usage, expressing style, spelling, typing and reduction matters and the quality of the images used are the responsibility of the authors.

Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi		Ege University, Faculty of Letters
Sanat Tarihi Dergisi		Journal of Art History
ISSN 1300-5707		e-ISSN 2636-8064
Cilt: 34, Sayı: 2, Ekim 2025		Volume: 34, Issue: 2, October 2025

Sahibi (Owner): Ege Üniv. Edebiyat Fak. adına Dekan (On behalf of Ege Univ. Faculty of Letters, Dean): Prof. Dr. Selami FEDAKAR ♦ Baş Editör (Editor in Chief): Dr. Ender ÖZBAY ♦ Editöryal Kurul (Editorial Board): Prof. Dr. Lale DOĞER, Prof. Dr. Semra DAŞCI, Doç. Dr. Şakir ÇAKMAK ♦ İngilizce Editörü (English Language Editor): Dr. Öğr. Üyesi Elvan KARAMAN MEZ ♦ Yazı İşleri Müdürü (Managing Director): Doç. Dr. Hasan UÇAR ♦ Sekreteryâ - Grafik Tasarım/Mizampaj - Teknik İşler - Strateji - Süreç Yönetimi (Secretariat - Graphic Desing/page layout - Technical works - Strategy - process management): Ender ÖZBAY

(İlgili sayının bilimsel hakemleri, tüm makaleleri içeren “Sayı Tam Dosyası”nda belirtilmiştir.)

(The scientific referees of the relevant issue are presented in the “Full Issue File” containing all articles.)

İnternet Savfası (Acık Erisim)

Internet Page (Open Access)

DergiPark
AKADEMİK

<https://dergipark.org.tr/std>

Sanat Tarihi Dergisi hakemli, bilimsel bir dergidir; Nisan ve Ekim aylarında olmak üzere yılda iki kez yayınlanır.

Journal of Art History is a peer-reviewed, scholarly, periodical journal published biannually, in April and October.

